

NUMMER 30: ZOMER 1994

ROND DE GRENSSTEEN

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING
HEEMKUNDEKRING DE GRENSSTEEN
MOOK - MIDDELAAR - MOLENHOEK

Foto omslag: De Plasmolense Schilder Leo Niehorster liet zich in 1907 na een geslaagd artikel in 'De Prins' op de foto zetten: "Verschillende lui kwamen naar de Plasmolen om met ons kennis te maken. Eén familie wilde persé met ons gekiekt worden", zo schrijft hij achter op deze aan een vriend gezonden foto.

Leo Niehorster (2)

De kunstschilder als echtgenoot

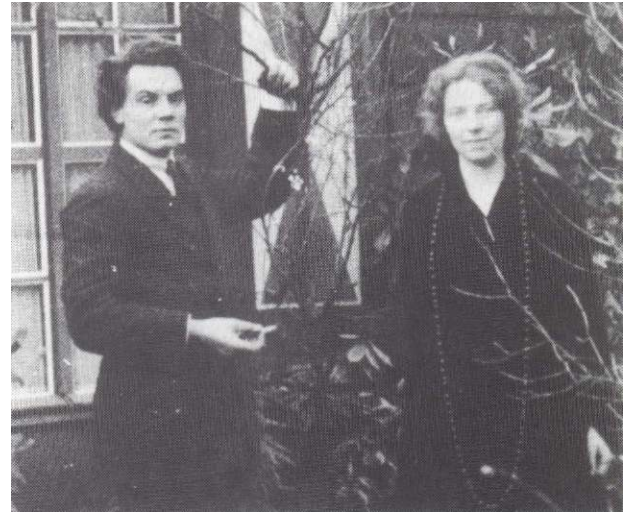
Op de bijeenkomsten in Nijmegen leert Leo zijn aanstaande vrouw kennen: Sibendiena Maria (Mieke) van den Berg. Zij is de dochter van Dr Willem van den Berg, orthopedisch chirurg te Groningen. Later wordt hij burgemeester van Groningen. Als hij als zodanig ontslagen wordt, werpt hij zich op de kalkzandsteenfabricage.

In het bevolkingsregister van Middelaar (1921-1931) staat vermeld dat Leonardus Josephus Niehorster, geboren op 7 november 1882 te Amsterdam, op 18 juni 1921 gehuwd is met Sibendiena van den Berg, geboren op 3 september 1891 te Groningen.

Intussen zorgt Dr van den Berg voor een prachtige verrassing: hij koopt voor het pasgetrouwde stel de windmolen en het daarbij behorende prachtige woonhuis op de Plasmolen, wijk B 95.²⁾

Leo Niehorster laat de wieden van de molen afhalen en construeert om de molen een octagonale ombouw om die te gebruiken als atelier.

Er bestaat ook een door Niehorster vervaardigde ets op briefkaartformaat, links onder in de etsplaat gesigneerd met Leo Niehorster. Onder de afbeelding van de molen is de tekst 'De Molenhorst atelier Leo Niehorster' meegeëts.²⁾

Leo Niehorster en Mieke van den Berg vóór hun hut.

Op 29 maart 1923 wordt hun zoon Leo Willem Gerard Niehorster geboren. Als in de loop van de twintiger jaren de verkoop van kunst terugloopt, besluit het echtpaar Niehorster hun prachtig woonhuis te verhuren en zich met hun gezinnetje op de 'Molenhorst' terug te trekken. Met het prachtige uitzicht vanuit het atelier op het Reichswald is de woonruimte beslist nog comfortabel te noemen.

Huwelijksperikelen

De Niehorsters verhuren hun huis aan een rijke margarinefabrikant: Van den Bergh, die dan in Goch woont. Zoon Leo Niehorster uit Mexico schrijft: *"Het eind van dit verhaal is niet zo best. De twee echtparen wisselden van partner: mijn moeder en de margarineheer, mijn vader met de margarine-dame. Allemaal scheiden en weer hertrouwen..."*

Het is wel duidelijk dat bij deze ingrijpende partnerwisseling naast veronderstelde liefde zakelijke belangen, vooral van de kant van Niehorster, een grote rol hebben gespeeld.

Op 1 december 1927 wordt het huwelijk tussen Leo en Mieke Niehorster ontbonden en op 18 februari 1928 het huwelijk tussen Van den Bergh en zijn vrouw.

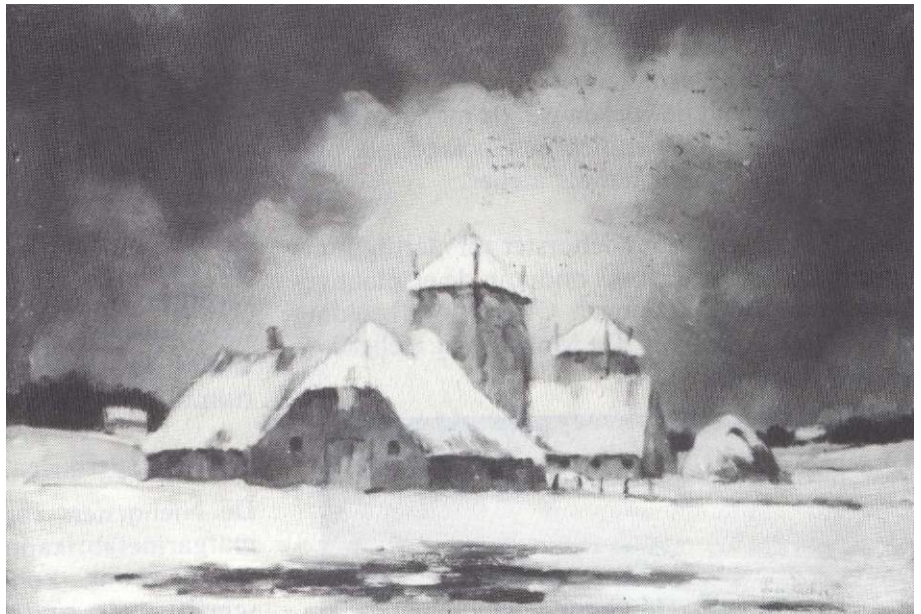
Leo Niehorster vertrekt op 9 februari 1928 naar Loosduinen, en op 6 februari 1929 trouwt hij in Den Haag met Geertruida Gerhardt, geboren op 22 augustus 1899 te Amsterdam, gescheiden echtgenote van Van den Bergh en moeder van twee zonen: Jan Seymond van den Bergh, geb. 27 oktober 1922 te Rotterdam, en Peter Lodewijk van den Bergh, geb. 4 februari 1924 te Rotterdam.

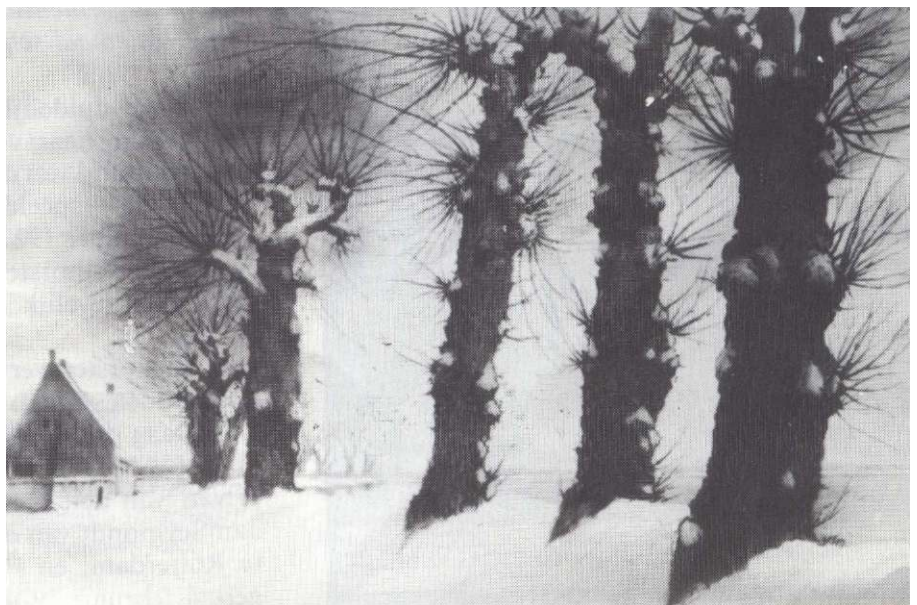
De kunstenaar en een van zijn potloodschetsen: wagen met hooi.

De kunstenaar en een van zijn olieverven: boerderij in de sneeuw.

De kunstenaar en een van zijn kleuretsen: bomen met sneeuw.

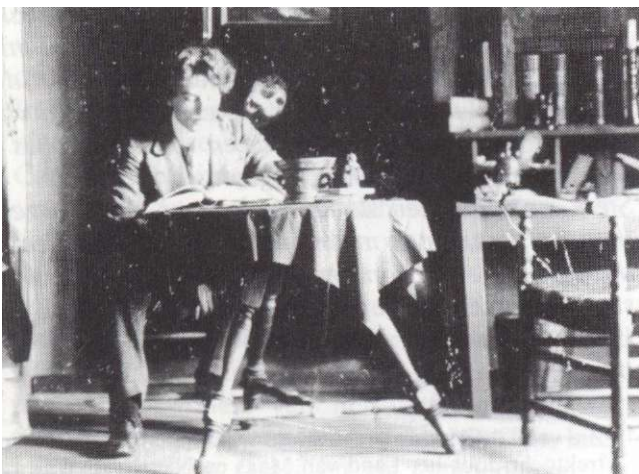
Potloodschets 'wagen met hooi'.

Het kersverse echtpaar Niehorster met Leo W.G. als zoon van vader en Jan Seymondts en Peter Lodewijk als zonen van moeder gaat vanaf 9 februari 1928 in Loosduinen wonen, Monsterseweg 10a. Over het verblijf van het echtpaar Niehorster-Gerhardt in Loosduinen is verder weinig bekend.

Begin dertiger jaren verhuist Niehorster vanuit Loosduinen naar Den Haag. In de Oude Molstraat, in het centrum van Den Haag, neemt hij een grote zolderruimte in gebruik. Hij verbouwt deze ruimte tot een groot atelier, een slaapkamer en een ruimte voor zijn pers om etsen af te drukken.

Intussen mislukt ook zijn tweede huwelijk: het wordt op 14 februari 1946 ontbonden. En zo blijft hij alleen in zijn huis en atelier achter tot midden 1950. Ik citeer nu letterlijk de brief van zijn zoon uit Mexico van 1 december 1991:

"Vader krijgt jicht en ook problemen met zijn hart. Hij trok toen naar zijn tweeling-broer, die in Loosdrecht op de 'Nieuwendijk' woonde. De tweede vrouw van mijn oom (hij was weduwnaar geworden)

Leo Niehorster in zijn atelier in de hut.

Ets van het beekweggetje op de Kloosterberg.

zorgde voor mijn vader. Zij kookte altijd zoutloos dieet voor hem. Op een goede dag, toen mijn vader honger had, at hij een hele 'Kipse' leverworst op. Mijn oom en tante hadden die avond bezoek en tante had veel te doen. Daar vader al een leverworst op had, kookte mijn tante al het eten met zout: dat kon toch wel na die worst. Mijn vader kon erg driftig worden, zo ook nu. Hij beschuldigde haar: ze had hem willen vergiften.

De volgende dag vertrok hij met een kwaad hoofd... Vader kwam toen terecht in een verzorgingstehuis voor ouden van dagen. Daar hield hij het echter maar een paar weken uit.

Toen trok hij in bij een familie Gunning in Wassenaar. Hij kende deze familie doordat mijnheer Gunning ook geïnteresseerd was in de Hegeliaanse filosofie en ook het tijdschrift 'de Idee' las, waarvan vader de editor was.

Vader leed toen ook aan aderverkalking. Hierdoor kon hij niet meer schilderen, lezen of langer dan tien minuten naar de radio luisteren. Ook kreeg hij evenwichtsstoringsen, zodat hij alleen maar korte wandelingetjes kon maken. Voor een actief en denkend mens was dat fataal. Hij was toen een erg gedeprimeerd mens en zijn woede-uitbarstingen tegen zijn hard lot namen toe. Hij heeft toen op één van zijn wandelingetjes zijn evenwicht verloren en is tegen een rijdende wagen gevallen. Aan de opgelopen verwondingen is hij toen overleden: Wassenaar 27 april 1957."

Leo Niehorster als kunstenaar

Scheen's Lexicon schrijft heel beknopt over Leo Niehorster: "Schilderde, tekende, etste veel Noord-limburgse landschappen, verwrongen en bladerloze bomen in duinlandschappen. Schilder-filosoof. Docent aan de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort..."

Zoon L.W.G. Niehorster schrijft (1991); *"Als vader etsen afdrukte bewaarde hij er vaak een voor mij. Zodoende heb ik een verzamelingetje in mijn bezit (14 stuks). Zoals u misschien weet was hij een van de allereersten die kleuretsen produceerde. Verder heb ik drie mooie olies van hem, evenals een aquarel. Ook heb ik verschillende pastellen van hem. Ik heb ook nog werken in Oost-Indische inkt, al dan niet met potlood gecombineerd. Hij maakte prachtige pastellen (krijttekeningen). Helaas moest hij de materialen voor zijn werk zo goedkoop mogelijk inkopen; als gevolg daarvan zijn veel pastellen verloren gegaan. Ik herinner me nog schitterende tableaux van paddestoelen: zwavel- en honingzwammen; ook maakte hij prachtige werken van rhododendrons, die als een waterval op het doek naar beneden klaterden. Deze waren zeer kleurrijk. Zoals gezegd, al deze prachtigheden zijn verloren gegaan door schimmel op de onderlaag, een soort van pap-karton of 'board'."*

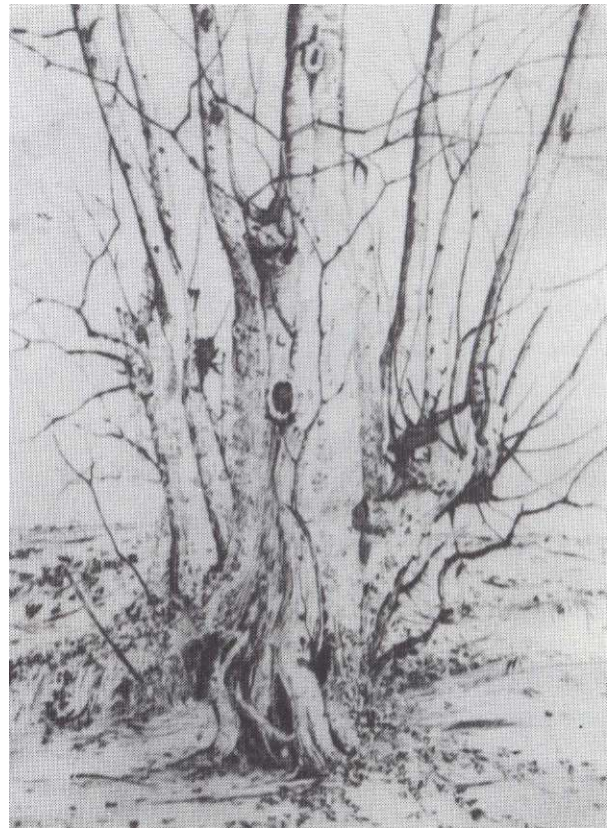
Er is van het werk van Leo Niehorster weinig overgebleven. Zoals vermeld bezit zijn zoon een 25-tal werken een een elftal potloodschetsen: vissers en wagens met netten.

Een aantal werken zijn via een nicht in Canada terecht gekomen. Tenslotte hebben twee neven in Nederland een aantal werken van hun oom in hun bezit. In de kunsthandel is Leo Niehorster volkomen onbekend. Misschien zijn er nog werken van hem in particulier bezit in Noord-Limburg, Den Haag, Loosduinen of Loosdrecht?

Recensies over het werk van Leo Niehorster

In een Nijmeegse krant wordt door een mij onbekende criticus het 'Schilderij van de Maand' besproken, dat in de vitrine van Teunissen-Donders te zien is: *"Leo Niehorster, de knappe kerel, gedoemd tot een zekere machteloosheid buiten zijn wil en schuld. Een bewogen leven, een goede en menselijke vriend, een knap artiest. Een fijne geest, gebonden aan de aarde, die lokkende aarde, maar er bovendien de hang en de drang naar hogere dingen. In zijn werk is een stil geworden strijd te beluisteren, de strijd tussen het oude en het nieuwe, want zijn werk is niet ouderwets, maar wordt gedragen door iets nieuws..."*

We geven een eendoordeel met een citaat van de vroeger als criticus zo gevreesde C. Veth. Cornelis Veth schrijft over een tentoonstelling van werken van Leo Niehorster bij Kunsthandel Weissenbruch in Den Haag (1954):

Knotwilligen, in oostindische inkt met potlood.

De tentoonstelling bestaat uit louter tekeningen, groot van formaat, die alle landschappen voorstellen. De tekentechniek is zeer knap en oorspronkelijk; ook het gebruik en de behandeling van het mooie Japanse papier, waarop alles ineens moet worden neergezet, werkt mee aan het respect, dat men later voor het werk hebben moet.

De maker is niet jong en is verre van een beginneling te zijn. Ik herinner mij evenwel niet iets van hem gezien te hebben. Hij toont een voorkeur voor het landschap van zeer bijzondere aard: dat van winter, najaar of vroeg voorjaar. Het zijn de min of meer kale bomen, met de schraalheid der naakte takken, die alle kronkelingen en verwrongingen doet zien, met dorre bladeren soms, oude bomen veelal bij guur weer of stormwind, met zware kronkelige takken, die hij tekent, soms met spiegelingen in het min of meer bewogen water. De fijnheid van tinten die hij, bij forse tekening doet spreken, de invloed van het licht op wegen, struikgewas en verten, dit alles is met sobere middelen krachtig uitgedrukt.

Sterk werk met een sterke, zij het ook veelal dezelfde, of althans door meer of mindere rust of slechts door de mate van somberheid of dreiging wisselende stemming. Een kunst met een overal zichzelf blijvend karakter, waaraan het indrukwekkende nooit ontbreekt."

¹⁾ Zie voor de geschiedenis van de windmolen het boek 'Een trektocht door het Land van Maas en Niers' van W.S. van Dinter.

²⁾ Zie p. 26 in het boekje van K. Roodenburg 'De Plasmolense Schilders', uitgave Hotel Erica Berg en Dal 1982/1983.

Het Kruisherenklooster te St Agatha (3)

Het veer tussen Katwijk en Mook, 15e eeuw

De oudste berichten over het veer tussen Katwijk en Mook moeten nog gevonden worden. Zeker is het, dat er in 1423 een veer bestond. Het werd in die tijd gedeeltelijk in eigendom gehouden en verpacht. Op 26 november 1423 schreven Willem van Doerne en Henryck van Bothaelen, schepenen te Cuijk, in een openbare brief dat de zoon van Jan Haenen "den halven veerstaedt tot Katwyck" met al de toebehoren in erfpacht en tijns had overgenomen, voor acht malder rogge in Graafse maten en twaalf Vlaamse guldens per jaar. Twee keer in het jaar moest deze erfschuld in Grave "opten Begynhoff" worden betaald aan ene Hillen en haar broer Jannes. Laatstgenoemden bezaten tevens het recht met hun gezin gratis te mogen overvaren, zo dikwijls zij dat wilden. Ook Arnold, hertog van Gelre en Gulick, graaf van Zutphen (1410-1473), bezat aandelen in het veer. Op 17 november 1428 werd namens hem een oorkonde opgesteld betreffende zijn schuld aan Derich van Bronckhorst, zijn neef en raad en "borchsete" (burchtheer) te Middelaar. Het was een bedrag van 80 Overlandse Rijnse guldens dat per 80 gulden elk jaar zou worden terugbetaald uit inkomsten van de tol te Cuijk. Het is een zeer officieel stuk, op perkament geschreven en voorzien van elf aanhangende zegels: een groot zegel in rode was van hertog Arnold en tien kleinere zegels van groene was van de getuigen, onder wie een zekere Renalt van Zeiler. Op diens zegel staan drie vogels afgebeeld, zoals we die onder andere in het wapen van Cuijk aantreffen.

Een schipbrug bij Middelaar

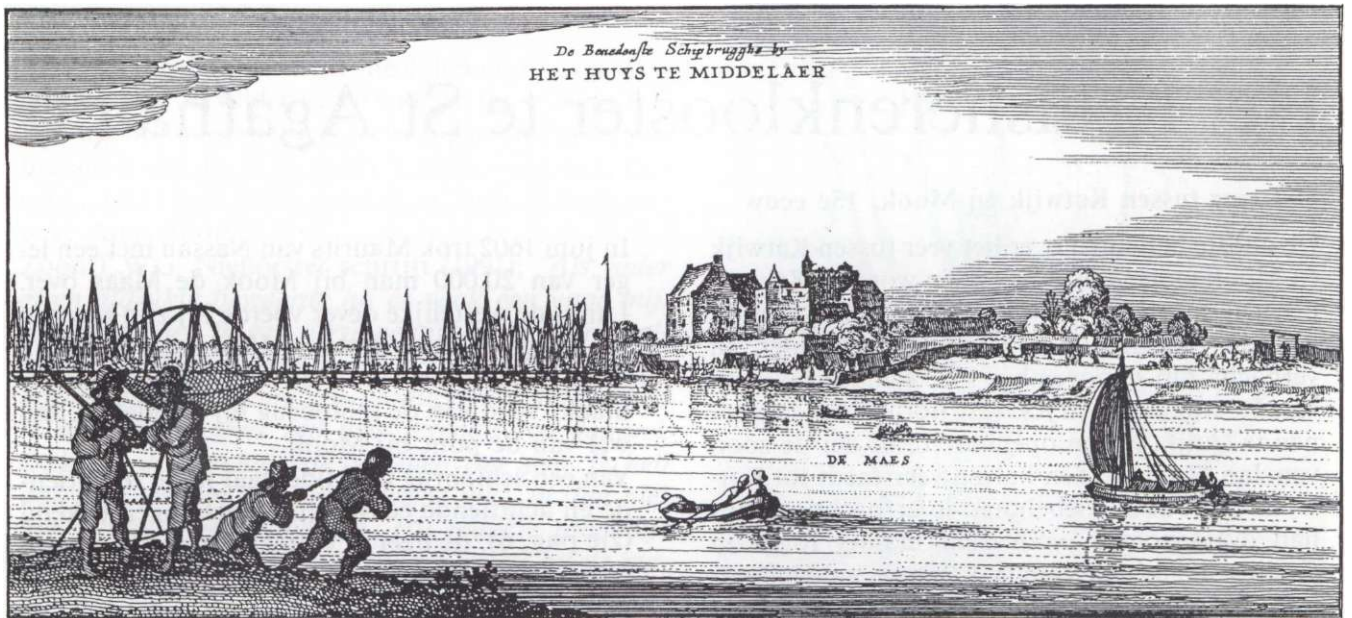
Tussen St Agatha en Middelaar lag rond 1580 waarschijnlijk een schipbrug (een brug van dwars naast elkaar liggende platte vaartuigen). In die tijd was er op het Huys Middelaar een garnizoen Spaanse soldaten onder commando van Camillo Sacchini gelegerd. Zij braken in St Agatha het klooster van de Kruisheren af, tot aan de hanebalken toe. Ook eiken en andere bomen door de Kruisheren geplant, worden "tot timmeragie als tot brandinge afgehouden". Deze materialen, bedoeld tot versterking van het Huys te Middelaar, moesten over de Maas vervoerd worden. De bewoners van het vernielde klooster trokken noodgedwongen eerst naar Oeffelt, later naar Gennep en Grave en via Gennep naar... Middelaar. Pas in 1649 konden zij in vredestijd eindelijk naar hun klooster ruïnes terugkeren.

In juni 1602 trok Maurits van Nassau met een leger van 20.000 man bij Mook de Maas over. Langs de westelijke oever voerde hij zijn troepen via Tongeren naar Brabant. Het is niet duidelijk of er bij de overtocht over de Maas gebruik gemaakt werd van de schipbrug bij Middelaar dan wel van de pont bij Mook.

Van een schipbrug bij Middelaar in de zeventiende en achttiende eeuw zijn afbeeldingen bekend (zie pag. 6). de heer J. v. Beckum stelde, dat de schipbrug in die tijd een "betrouwbaar en essentieel artefact genoemd mag worden waarmee menig sociaal contact onderhouden werd". Zijn familieleden woonden aan weerskanten van de Maas, te Cuijk en te Middelaar. Zij kwamen met enige regelmaat naar de overkant, bij voorbeeld als doopgetuigen wanneer er kinderen geboren waren. De rivier vormde toen de grens tussen het land van Gelre/Kleef en Brabant. De schipbrug vervulde een regionaal verbindende functie. In verband met hun grondeigendommen in Mook en Middelaar zullen ook de Kruisheren van St Agatha regelmatig van de schipbrug gebruik gemaakt hebben.

De Kruisheren en het veer, 16e en 17e eeuw

Een akte op perkament van 17 juni 1525 toont, dat ene Henrick Collert van Lynden Janss uit de halve veerstad te Katwijk de hem toebehorende pacht en tijns gelost had, waaruit het klooster te St Agatha jaarlijks inkomsten ontving: "op sunte Marten inden wynter" (11 november) "ende op sunte Petersdach ad Cathedram" (22 februari?)*). De kloosterbewoners behielden de vrijheid, die zij van oudsher hadden, over en terug te varen met hun wagens en karren, beesten en goederen, te voet of te paard en zo vaak zij dat wilden of nodig achtten. Dit voorrecht zou "then ewigen daegen" geldig zijn en even lang zouden Henrick Collert en zijn erfgenamen elk jaar op kerstavond van het klooster "thien alde Vlemss off Brabantse stuver" ontvangen, zoals in de erfbrief stond opgetekend. De paters hadden op hun beurt inkomsten uit de domeinen van het Land van Cuijk: in 1648 bijvoorbeeld een rente van 48 goudguldens per jaar uit "des heeren van Cuyks Maestoll tot Cuijk gelegen!" Voorheen behoorde die tol aan particulieren. Mensen in goeden doen vermaakten regelmatig goederen aan kloosters. Van de goederen en bezittingen der Kruisheren te St Agatha zullen we te zijner tijd meer vernemen.

Afbeelding voorstellende de schipbrug tussen Cuijk (St Agatha) en het Huys te Middelaer.

Het veer tussen Katwijk en Mook, 19e eeuw

De respectieve eigenaren of deelgenoten van het "Veer te Catwyck op Maze" vergaderden in de negentiende eeuw op de eerste vrijdag van elke maand. Op 5 juni 1818 waren dat de dames Anna Driessen, weduwe van Matthijs Rongen, Johanna Lovendaal, weduwe van Jacobus Driessens, Theresia Huijbers, en de heren A. Lovendaal, J.J. Bidlot, J.D. van Londen en J.W. Roesingh. Alleen tesamen konden zij tot besluiten komen en, gezien de nadelen die dat dikwijls met zich had meegebracht, besloten ze in deze vergadering van 1818 twee "Commissarissen Directeurs" te kiezen, die namens allen zouden mogen handelen en beslissen. Deze commissarissen moesten al hun verrichtingen, alsmede die van de vergaderingen, bijhouden en opschrijven in een "Notelenboek".

Vervolgens stelde men een "Instructie voor Commissarissen Directeurs" op. Zij werden geacht nauwkeurig te letten op het gedrag van de veerknecht. Ze moesten hem zo nodig vermanen of straffen. Tenminste één keer in de maand behoorden zij "de pont, de reep (kabel) en aaken" te controleren en defecten te laten herstellen, als dat niet al te veel kosten gaf. Dreigden de kosten te hoog te worden, dan moesten de deelgenoten hiervan in kennis gesteld worden tijdens de eerstvolgende bijeenkomst. Zij moesten alle correspondentie onderhouden en er voor zorgen dat de "ordinaire" en Extra-ordinaire Belastingen, Pachten en Thijnsen met dewelke het veer bezwaard is", op de bestemde tijd betaald werden. Ook de tabellen van het veer-overvaartgelden moesten zij kwiteren en er zorg voor dragen dat het geld naar behoren geïnd werd. Kwitanties hadden pas waarde als beide commissarissen di-

recteurs deze hadden ondertekend.

Alle activiteiten, die de andere deelgenoten betreffende het veer wilden ondernemen, behoefden eerst toestemming van de twee gemachtigde vertegenwoordigers, die voor de tijd van één jaar op de algemene jaarvergadering benoemd zouden worden. Ze mochten zich herkiesbaar stellen. En zo gebeurde het ook: de heren J.W. Roesingh en J.D. van Londen werden tot de eerste commissarissen directeurs gekozen, en in 1838 vervulden zij deze functie nog steeds.

Rechten en plichten van de veerknecht

Omdat er tussen de veerknecht en zijn passagiers nogal eens onenigheid was over het veergeld, en er klachten waren wegens "onachtzame behandeling", besloten de eigenaren/deelgenoten tijdens de vergadering van 1818 ook in die kwestie 'spijkers met koppen' te slaan. Eerst zochten ze in oude documenten akten op betreffende het veer en de tot dan toe geldende gebruiken. Vervolgens maakten ze een reglement voor de bediening van het veer, een "instructie voor de veerknecht om hem in het gareel te houden", en ze stelden een tarief op het veergeld vast.

De veerknecht moest zich van zonsopgang tot zonsondergang gereed houden in de nabijheid van de veerscheperen. Hij was daarom verplicht om op zon- en feestdagen naar de vroegmis te gaan. Bij veranderingen, die in 1828 in de reglementen werden aangebracht, stelde men uitdrukkelijk dat dit "te Mook" moest gebeuren. Hij werd geacht de passagiers zoveel mogelijk behulpzaam te zijn en met beleefdheid tegemoet te treden. Ten gerieve van hen moest hij zo snel mogelijk overvaren, maar ook weer niet zó roekeloos dat mensen en goederen in gevaar kwamen.

Indien nodig moest de veerknecht ook 's nachts iemand overvaren. Hij mocht dan wel meer veergeld vragen: de fooi was voor hemzelf. Hij hoefde niet bang te zijn om zich te vervelen: hij hield de pont schoon en droeg zorg voor de kleine reparaties. Eén of twee keer per jaar moest de veerknecht de pont en beide veeraken "behoorlijk tarren" en hij moest geregeld de reep op slijtplekken controleren en in de gaten houden, opdat die niet "verstikke of bederve". De slechte plaatsen moest hij meteen met bindgaren omwoelen. Ernstiger gebreken aan de pont of aken behoorde hij te melden, opdat ze snel met zo weinig mogelijk kosten gerepareerd konden worden.

Ook in de winter zat de veerknecht niet stil. Vaak moest hij dan na zonsondergang mensen overzetten. Als de Maas was dichtgevroren moest hij een baan over het ijs maken en zelf de angstige personen voor gaan. Deze dienden hiervoor het gewone veergeld te betalen. Als er langs de wal water op het ijs kwam, behoorde de veerknecht planken te leggen om de overstekende voetgangers met droge voeten te laten aankomen. Hiervoor moesten ze ook veergeld betalen. Bij weigering mocht de veerknecht hen het gebruik van de planken verbieden.

Wanneer in het voor- of najaar, of in de winter, de oevers van de Maas door slijk onbegaanbaar werden, dan was de veerknecht verplicht om een paadje te maken en dit met geel zand te bestrooien. Het zand werd hem verstrekt door Th. van Hout, kastelein in het veerhuis. Het kon ook zijn dat de veerknecht een extra plank moest uitleggen, zodat de mensen droogvoets op de pont konden komen. De passagiers moesten dubbel veergeld betalen wanneer de pont wegens hoog water bij het huis van G. van Rijswijk te Mook moest aanleggen. Bij storm of ijsgang bedroeg het veergeld meer dan het dubbele: "naar evenredigheid van het gevaar en meerdere moeiten in billijkheid zal bevonden worden te behooren".

Tarieven voor het overvaren

Het gewone tarief was begin 19e eeuw voor voetgangers 8 cent. Voor een schaap, geit of ander klein vee betaalde men 4 cent. Het overzetten van een varken kostte 1 stuiver en 5 cent. Ging er een stier, os, koe of paard mee naar de overkant, dan werd per dier 2 stuivers en 10 cent betaald. Een jong dier kostte minder. De koetsen en karren werden berekend naar het aantal paarden dat er voor gespannen was. Voor één tot zes paarden was dat bedrag respectievelijk 3 stuivers en 15 cent tot 1 gulden en 4 stuivers. De koetsier of voerman was bij de prijs inbegrepen, maar eventuele passagiers betaalden voetgangersgeld. Aan militaire officieren, of anderen die transporten begeleidden, werd verzocht het aantal man-

schappen of dieren, wagens of karren in te vullen op de passagebiljetten van het veer, dit volgens artikel 25 van het marsreglement dat gepubliceerd werd en op verschillende plaatsen bij het veer verkrijgbaar was. Een overtocht over de Maas tussen Mook en Katwijk kostte voor de postwagen van Nijmegen naar Venlo 8 stuivers en 40 cent; elke persoon die meereisde betaalde zelf 1 stuiver en 5 cent. De veerknecht moest het veergeld bij de overvaart invorderen, maar hij mocht wel krediet verlenen.

Op de marktdagen in Cuijk, die kennelijk druk bezocht werden, of bij andere buitengewone gelegenheden, ging er een dubbel veer de Maas over en werd een tweede, of zelfs een derde man ingezet om te helpen. Zulke drukke perioden waren er bij voorbeeld van 3 tot 17 juli en van 10 tot 20 november, want dan waren er te Mook paardenmarkten, die goed bezocht werden. Ondanks de drukte moest de veerknecht ook dan zelf al het veergeld innen. Samen met het geld dat hij voor het verhuren van de aken kreeg - wat hij alleen met toestemming der commissarissen directeurs mocht doen - bracht de veerknecht elke avond "gelijk een eerlijk man betaamt" het veergeld naar de kist die daartoe werd gebruikt.

De commissarissen-directeurs boden de reglementen en instructies aan de burgemeester ter goedkeuring aan. Daarna konden ze gedrukt en opgehangen worden, zowel in het veerhuis te Katwijk als aan de overkant van de Maas in de Mookse "herbergen naby dewelke de pont aankomt". De veerknecht kreeg van de instructies een afschrift.

***Noot:** Ofwel 18 januari ofwel 22 februari ofwel 29 juni. Reeds in de vierde eeuw herdacht men te Rome op 22 februari het feit dat Sint Petrus er zijn bisschopszetel vestigde. In Gallië echter vierde men dit feest op 18 januari. Paus Paulus IV bepaalde in 1558, dus 33 jaar nadat de in de tekst genoemde akte werd opgesteld, dat in januari de vestiging van Petrus' stoel te Rome gevierd wordt, en op 22 februari de vestiging van Petrus' stoel te Antiochië. Ook op 29 juni is het feest van St. Petrus.

Bronnen:

- *Archief van het Kruisherenklooster te St. Agatha*, inventarisnummers: 357, 380, 566, 841 met chartef 20,875.
- J. van Beckum. De rol van het veer Cuyk-Middelaar in het geslacht Van Beckum, in: *Ruimtelijke kanttekeningen*, notities naar aanleiding van berichten uit de krant, in speciale uitgave ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Geografisch en Planologisch Instituut, 5 november 1983, blz. 69.
- H. Douma. Als de Katwijkse pont eens kon praten. *De Gelderlander*, 11 juli 1987.
- Archief van het Kruisherenklooster te St. Agatha; doos: "Het veer te Katwijk"; *Notelen van het verhandelde in de vergaderingen gehouden door deelgenoten van het veer te Catwijk op Maze aanvang nemende den 5e Junij 1818*.
- Ph. Vander Maelen. *Dictionnaire géographique du Limbourg*. Bruxelles, 1835 (heruitgave van Gorcum, Assen, 1978).

De Mooker vertelt (2)

De vuilkuil

In Middelaar liep men niet zo warm voor de Mooker. Enerzijds zal men in Middelaar wat vreemd aangekeken hebben tegen dat 'weekblad van buiten', maar er groeide ook weerstand tegen De Mooker omdat de Molenhoek alsmaar aandacht voor zich opeiste. Waarmee kunnen wij dit beter illustreren dan met een geschiedenis die ruim negen jaar zou duren en die betrekking had op een gat dat niet eens in Molenhoek gelegen was: de kuil achter de Verzinkerij aan de Burgemeester Sengersweg?

Op 26 oktober 1972 meldde de kop van De Mooker dat de Mookse Raad er geen gat meer in zag. Wat was er aan de hand? De gemeente Nijmegen had een hinderwetvergunning aangevraagd voor een vuilnisstortplaats aan de Burgemeester Sengersweg: de 'vuilkuil'. Op 17 oktober ging de Mookse Raad onder voorwaarden accoord. Onder de titel 'stadsverpestelijk denken' kwam er een heftige reactie vanuit de Molenhoek. Men had berekend dat er één jaar lang 312 containers per dag door de Molenhoek zouden denderen en dat alleen maar, omdat de gemeente Nijmegen "er de vorige week achterkwam, dat haar vuilnisbelt in Haalderen over zes weken vol is".

Er werd een protestbijeenkomst georganiseerd, een uitvoerige brief naar B&W en de Raad geschreven, een nieuwe raadsvergadering aangevraagd, en de Gelderlander ingeschakeld. Een artikel in de buiten-editie van dit dagblad schoot een raadslid in het verkeerde keelgat: omdat men nagelaten had te melden dat de Raad van Mook het oneens was met het volgooien van gaten her en der in de omgeving van Nijmegen, én omdat de Raad onmachtig was om het storten van vuil tegen te gaan. Het resultaat van de protestactie was dat de Mookse Raad op haar besluit terugkwam. Met Sinterklaas voor de boeg grapte de kop van De Mooker "om te zingen bij de kuil: licht dat hij hem vol doet met ja wist ik het maar".

Einde 1972 beweerde een Nijmeegse wethouder dat Mook zo fatsoenlijk zou moeten zijn om Nijmegen van het vuil af te helpen. Mook moest maar eens stadsgewestelijk leren denken, want Mook profiteerde van Nijmegen. Staan ons dit soort discussies ook in het KAN te wachten? Terrecht werd opgemerkt dat Nijmegen volop van de recreatie-mogelijkheden in Mook profiteerde.

Gelukkig dacht men in Molenhoek nog aan andere dingen dan de vuilkuil, want de jongeren konden een cursus bloemschikken volgen.

Op Sinterklaasdag nam de Mookse Raad het besluit om geen standpunt in te nemen, zolang de gevraagde adviezen niet binnengekomen waren. De Raad ging accoord met een voorstel tot het "instellen van een commissie van raadsleden ter advies aan B&W inzake de vuilstort". Tevens werd bekend gemaakt dat er een nauwkeurig onderzoek gaande was naar drinkwaterverontreiniging.

De Molenhoekers moeten zó heftig gestampvoet hebben dat er op 30 december om 6.30 uur en om 6.48 uur, en op 31 december om 9.00 uur in de omgeving van Nijmegen aardschokken gevoeld en geregistreerd werden. Het rommelde in het Mookse!

De aktiegroep 'geen vuil in de kuil' ging zich ook bemoeien met de bescherming van het leefmilieu. Zo richtte zij haar akties tegen de Verzinkerij. In de maand december vond men een bloeiend zinkviooltje aan de voet van de Heumense Schans, een bloempje dat doorgaans in de meimaand bloeit en dat alleen langs de bovenloop van het riviertje de Geul...

In februari 1973 bereidde men een kort geding voor tegen de gemeente Nijmegen, voor het geval die tot storten in de kuil zou overgaan. Nijmegen liet het niet zover komen, want op 26 april besliste de stad om het vuil af te voeren naar de VAM in Drenthe. Twee dagen later was er een heus kuilfeest in de Molenhoek.

Een half jaar later werd vuilkuil fase twee ingeluid: een Nijmeegs bedrijf vroeg een hinderwetvergunning aan om bouwafval in de vuilkuil te mogen storten. Geschat werd dat er een dertig tot veertig vrachtwagens per dag door de Molenhoek zouden rijden. Er werd een hoorzitting aangekondigd. De verkeersproblematiek, samenhangend met een eventuele vergunning tot het storten van vuil in de kuil, werd niet door iedereen als negatief ervaren. Onder de titel 'een anti-visie' verscheen er een artikel waarin met verve bewerd werd dat veel vrachtverkeer de snelheid doet dalen en dus de verkeersveiligheid doet toenemen.

Men was nauwelijks bekomen van de schrik toen de Grontmij in mei 1974 een vergunning aan-

vroeg voor het storten van bouw- en sloofafval. Fase drie was aangebroken. Het bleek dat de burgemeester op eigen houtje de Grontmij had ingeschakeld, een instantie die in allerlei zaken als adviseur van de gemeente optrad. Hier was duidelijk sprake van vervlechting van belangen. Bovendien bleek dat de adviescommissie, door de Raad in december 1972 ingesteld, nog nooit bijeengeweesd was. De kop van de Mooker luidde dan ook: 'kuilvoer!' Er volgden een hoorzitting, een reactie van de Grontmij en een open brief aan de gemeente.

In 1975 geschiedde er iets merkwaardigs. Er werd een adviescommissie ingesteld "inzake aanvraag om een hinderwetvergunning t.b.v. een vuilstortplaats aan de Burgemeester Sengersweg". Het aantal commissieleden werd beperkt tot drie. Waar was die vorige commissie gebleven? Heeft ze ooit gefunctioneerd?

Het vijfde jaar van De Mooker leverde geen nieuws over de vuilkuil. Er bleek zelfs kopijruimte te zijn voor een speels protest tegen de voorgenomen sluiting van 't stort aan de Groesbeekseweg: "Tout Mook est la! Wat de één weggooit, pakt de ander weer op. Soms wordt wat je met een Volkswagentje brengt, met een Mercedes Benz weer weggehaald. Dat heet recycling... Sommigen kijken stiekum naar wat anderen weggooien, want je moet natuurlijk met de mode meegaan. Er schijnen mensen te zijn die bepaalde dingen alleen maar kopen om er zich op de belt demonstratief van te kunnen ontdoen". In 1977 brak fase vier aan. Omdat het bedrijfsleven behoefte had aan een doelmatige oplossing van het storten van grofvuil, vroeg de eigenaar van de vuilkuil zelf een hinderwetvergunning aan. In de visie van de aanvrager werd de vuilkuil gezien als een storend element in het landschap. Intussen moet de stortprijs flink gestegen zijn, want volgens de aktievoerders liep de gemeente Mook 70.000 gulden mis in maart 1973, de eigenaar in september van datzelfde jaar 90.000 gulden, en vier jaar later 100.000 gulden. Speelde

van de kant van de aktievoerders ook een beetje demagogie mee?

B&W van Mook besloten in 1978 om geen hinderwetvergunning af te geven. De eigenaar kon in beroep gaan en hij deed dat ook: bij de Raad van State. De afdeling Mook van Veilig Verkeer Nederland meende een steentje te moeten bijdragen en stuurde een brief naar de Raad van State. Op 10 oktober 1979 stond er in De Mooker een uitgebreid verslag te lezen van het geding. Tijdens het geding kwam ook een rapport van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieu ter sprake. Dit rapport werd onzorgvuldig genoemd.

Toch was alle moeite voor niets, want op 7 januari 1981 verleende de Kroon toestemming om vuil in de kuil te storten. Vanaf dat moment werd de rol van de Molenhoekse aktievoerders overgenomen door de Mookse politici, die met vuil naar elkaar begonnen te gooien. De CDA-fractie uitte ernstige kritiek op het beleid van vorige colleges van B&W en stelde krijgshaftig dat het zich met alle wettige middelen zou verzetten tegen het storten van afval in de kuil achter de Verzinkerij. Het CDA drong aan om de weg door het Maasveld zo snel mogelijk aan te leggen. In een hierop volgend raadsvergadering kreeg het CDA lik op stuk. De PvdA vond dat de CDA-pot de ketel verweet dat hij zwart zag. De VDP achtte de aanleg van de weg door het Maasveld binnen vijf jaar niet haalbaar.

Temidden van het gehuil van de politieke dieren bleek dat de door de provincie in 1975 verleende opslagvergunning inmiddels verlopen was... Nu moest men weer van voren af aan beginnen. Er was echter een goede hoop dat de afvalstoffenwet voldoende houvast zou bieden om het vuilstorten stevig aan te kunnen pakken. Het hoofdstuk vuilkuil, zoals dat in De Mooker te lezen is, kan niet beter besloten worden dan met de woorden, waarmee de woordvoerder van de lijst Pouwels een gedetailleerd overzicht over de vuilkuilhistorie besloot: "wij laten het aan de lezers over, om hun eigen conclusie te trekken".

Geen vuil in de kuil

De verzetsgroep „Geen Vuil in de Kuil" deelt het volgende mee. Tot dusverre heeft zij informatie verzameld over de wijze van besluitvorming in zake de vuilnisbelt en heeft zij de opinie gepeild bij de bevolking. Deze eerste fase is met sukses afgesloten. De raad kwam op haar aanvankelijke advies terug. Waar in de spoedeisende vergadering de stemverhouding 5-5 was, werd in de jongste raadsvergadering het voorstel van de burgemeester met 8 tegen 1 verworpen. De verzetsgroep voelt zich hierdoor gesteund in haar streven de aanleg van een vuilnisbelt de-

finitief te verhinderen. Daartoe worden thans de volgende stappen ondernomen:

Indiening van bezwaarschriften en het mobiliseren van de bevolking om de hoorzitting van 15 nov. a.s. bij te wonen

Tegelijkertijd worden uitvoerige gegevens verzameld over allerlei vuilnisstortplaatsen van de gemeente Nijmegen

Zodra de vuilnisbelt door de verzetsgroep is geweerd, zal de groep een permanent karakter aannemen

Om te zingen bij de kuil:

**"Licht dat hij hem vol doet
met ja wist ik het maar"**

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst

Veertig jaar Don Bosco

Jong zijn ze, en dat zullen ze blijven. Jong van harte, ook al zijn de eerstelingen van veertig jaar geleden inmiddels zestig geworden. Hun harten gaan sneller kloppen als er over 'hun' Don Bosco gesproken wordt. Jong zijn ze, en lang zullen ze leven. De eerstelingen van 1954 zijn, weliswaar aarzelend, hun weg ingeslagen naar wat nu niet meer weg te denken is binnen onze gemeenschap. Zij waren, vergeleken met nu, nog maar beginnelingen.

Pastoor van Wijngaarden op bezoek bij Mookse jongens op een welpenkamp.

Al veel eerder waren er pogingen ondernomen om de jongeren ergens in georganiseerd verband onder te brengen, het liefst onder katholieke vlag. Een eeuw eerder, in 1847, had de Mookse pastoor Abraham van Swambagt de hulp ingeroepen van de Zusters van Heythuysen om, evenals in Heythuysen, "de kinderen van de straat te trekken om hen in de eerste punten van de christeleer te onderwijzen".

Wat de pastoor toen voor ogen stond, gold ook honderd jaar later: wie de jeugd heeft, heeft immers de toekomst. Kort na de oorlog, in 1946, werd de Mookse kapelaan Geerits opgezadeld met de wens van pastoor Spee om iets te doen aan de 'bandeloze jeugd van na de oorlog'. Zo was de jeugd niet, maar zo werd ze wel gezien: ontspoord, de weg kwijt, in banden vrij.

Er was een patronaat en er kwam een patronaatsclub. De vooral in Brabant en Limburg goed ingevoerde jeugdbeweging 'Jong Nederland' kreeg ook in Mook voet aan de grond en hield zeven jaar stand. Er werden zelfs uniformen ontworpen die niets mochten kosten: de shirt en broek waren afdankertjes uit het leger, en de groepsdas was vervaardigd van parachutezijde. De jongeren van 12 tot 17 jaar hadden in het patronaat een goed onderdak gevonden. Enkelen voelden echter meer voor de verkennerij, een meer landelijke padvinderij van voor de oorlog, maar dan met een katholiek etiket.

Zo klein als de gemeenschap was, zo groot was de verdeeldheid. In Mook draaiden, niet lang, twee groeperingen naast elkaar: de Tarsicius-

groep van Jong Nederland met als leider Wim van Beuningen, en de Don Bosco groep van de verkenners met Ben Oldenhof als hopman. Beide stromingen hadden weer te weinig body om elk voor zich zelfstandig verder te kunnen gaan. Ook de inzet van enkele seminaristen van het passionistenklooster mocht niet baten.

Zo klein als de gemeenschap was, zo verstandig kon men ook zijn. Pastoor van Wijngaarden verzocht aan enkele Mookenaren om een oplossing

te zoeken. Peter Beuming had als verkenner in Nijmegen al enige ervaring opgedaan, en samen met Piet Kersjes en Theo Hendriks werd een nieuwe organisatie opgezet. Het was augustus 1954: Tarsicius stopte en Don Bosco was herborren.

Bijna alle jongens uit de patronaatsclub sloten zich aan en met ongeveer dertig man was het een veelbelovende start. De beste herinneringen bewaren de huidige senioren aan de bewogen beginperiode. Mannen van het eerste uur zoals Piet Kersjes en Theo Hendriks, en later Piet Martens en Ger Mulders.

Zo arm en berooid als Padre Don Bosco destijds in Turijn ter wereld was gekomen, zo armetierig is ook 140 jaar later Don Bosco in Mook van start gegaan. Er was nog geen bestuur, maar wel een groepscomité met als leden Mevrouw Hendrix en de heren Linders (postbode) en Hendriks (kantonier). Piet Kersjes en Theo Hendriks werden met de groepsleiding belast. De eerste dubbeltjes contributie zijn door de penningmeestershand van Theo Hendriks geïnd en foutloos geregistreerd. De nieuwe groepsdassen met Schotse ruit werden gekocht in de Nijmeegse scoutingwinkel en vervingen de oude van parachutezijde. Don Bosco was immers 'scouting' geworden en de uniformen werden dienovereenkomstig aangepast, behalve dat van Aalmoezenier Longinus van de Paters Passionisten. Deze droeg ter onderscheiding een zwarte broek, een hele vooruitgang in vergelijking met de toog.

Heel bescheiden werd de jeugd in de beginperiode opgevangen. Het was een primitief woekeren met de ruimte in het patronaatsgebouw. Onder het toneel konden enkele patrouillehoeken worden ingericht en bij behoefte aan meer ruimte kon van andere hoeken in de grote zaal gebruik gemaakt worden, maar het bleef rommelen in de marge. De wens voor een betere accommodatie werd steeds vaker gehoord.

Don Bosco had niets. Op subsidie van het gemeentebestuur hoefde men in 1954 niet te rekenen. Wel wilde men meezoeken naar een geschikt terrein. Al spoedig werd toestemming gegeven om op het gemeentelijk eigendom aan de bosrand boven de Knollenberg een blokhut te bouwen. Een eigen honk was een allereerste vereiste. Met een lening van 2000 gulden én de volledige inzet van leiders en verkenners werd een prachtig bouwwerk gerealiseerd. De heren Hendriks en Linders stonden borg voor de lening, en dat was een rustgevend gevoel.

Ruim anderhalf jaar is er met inzet van alle krachten aan dit onderkomen gewerkt. Van het handelsbedrijf E.W. Smit werden de nodige bouwmaterialen ontvangen en van plaatselijke aannemers de stenen en cement. Elke zaterdagmiddag waren de vrijwilligers 'op de bouw', en onder leiding van de aannemers Jan van Kesteren in het begin en Jan Derks in een later stadium kwam een prachtig onderkomen tot stand, dat in meerdere opzichten een 'eigen blokhut' genoemd mocht worden.

Don Bosco had nu wel een eigen dak boven het hoofd, veel plannen en een penningmeester, maar geen penningen. Ook ter leniging van deze nood vond men een oplossing.

Prijzuitreiking door burgemeester Hendrix bij de skelterraces in 1967.

Propaganda in de Kerkstraat voor de actie Heitje voor een karweitje.

De eerste inzamelingsactie van oud ijzer in Mook en Molenhoek bracht maar liefst vijfhonderd gulden op, genoeg om vijf ruime patrouille-tenten aan te schaffen, zodat in 1955 de nog jonge Don Bosco goed voor de dag kon komen op het augustuskamp in Afferden.

Andere bronnen van inkomsten werden aangeboden, en steeds weer wist de leiding anderen te bezielen om zich volledig in te zetten voor de opbouw van een bloeiende vereniging. Oud papier werd ingezameld, aanvankelijk nog wat gebrek-kig van opzet, en nu is het uitgegroeid tot een maandelijks terugkerend evenement waar de gemeenschap niet meer omheen kan. Ook de actie 'Heitje voor een karweitje' ging er geheid in, en sinds 1967 werden met de skelterraces ook de nodige penningen bijeengereiden. Maar bovenal heeft het enthousiasme en de zelfwerkzaamheid van alle betrokkenen er toe geleid dat er nu, veertig jaar later, gesproken mag worden van een bloeiende jeugdbeweging met positieve uitstraling.

'Knollenberg' werd de naam van deze intieme blokhut, genoemd naar het schitterende natuurgebied waarin deze gelegen is. Niet alleen de eigen jongeren voelen zich er thuis, maar ook de vele gasten van elders die hier hun kamp komen houden voor een weekend of langer. Voor Don Bosco is dat dan weer een bron van inkomsten.

Zo vanzelfsprekend als het nu allemaal lijkt, zo moeilijk was de start in de beginjaren. De twee mille geleend geld waren goed besteed en op! Maar Knollenberg mocht er wezen en werd een trekpleister. Don Bosco groeide snel. De leiders hadden in 1954 door een cursus in Nijmegen de nodige kennis opgedaan en konden starten met vijf patrouilles van zes jongens. Een vereiste voor nieuwelingen was dat ze na een opleiding zouden voldoen aan de derde-klas-eisen. De praktische vaardigheden werden hun tijdens het kamp aangeleerd door de patrouilleleiders en hun assistenten.

Leidersbijeenkomst eind jaren vijftig: vlnr Peter Beuming, Hans Beuming, Carrie Beuming, Piet Kersjes, Fried Linders en Peter Gipman.

De eerste hopman van Don Bosco werd Piet Kersjes, die geassisteerd werd door de beide vaandrigs Peter Beuming en Theo Hendriks. Het groepscomité met Mevrouw Hendrix als voorzitter had tot dusverre goed gedraaid, maar moest 'ververst' worden. De nieuwe leden werden The van Bergen, Jan van Kesteren en Co Wortelboer.

Er waren nu genoeg verkenners. Het werd tijd om met een afdeling welpen voor de jongens van zeven tot elf jaar te beginnen. Fried Linders werd de eerste akela (leidster), later opgevolgd door Carrie Beuming en nog later Gonnie Minten. De betiteling 'welp' is ontleend aan het jungleboek van Rudyard Kipling, het bekende verhaal over Mowgli, een klein menskind dat door wolven opgevoed wordt. De welpen maken in de organisatie deel uit van een grote horde, die verdeeld is

De eerste blokhut De Knollenberg van 1954.

in 'nesten' van vijf a zes welpen. De patrouilles hebben alle hun naam ontleend aan de vele dieren uit het jungleboek.

Nog later werden de 'gidsen' aan Don Bosco toegevoegd. Toen in 1973 in Nederland de Katholieke Verkenners gestopt waren en overgingen naar de landelijke en oecumenische Scouting, konden de Gidsen van Gemma echt niet meer achterblijven.

De pasgeboren Don Bosco was erg ingenomen met de hulp vanuit de bevolking bij de bouw van de blokhut. In 1957 werd aan de dorpsgenoten een revue-avond aangeboden in de grote zaal van het klooster aan de Rijksweg. Een geweldig succes, want de zaal bleek te klein!

In 1958 moest de organisatiestructuur een wijziging ondergaan. Van toen af was er sprake van welpen tot 12 jaar, junior-verkenners tot 15 jaar en senior-verkenners. Theo Hendriks werd hopman van de junioren met Ab Linders als vaandrig, en Piet Kersjes werd hopman en groepsleider van de senioren met Peter Beuming naast zich. Toen Piet in 1959 wegens werkzaamheden elders Don Bosco ging verlaten, werd zijn plaats door Theo Hendriks ingenomen.

Enkele werkers van het eerste uur zijn de revue al gepasseerd, maar nog niet allen zijn genoemd. Uit het vage verleden komen ze weer opdoemen: echte verkenners zoals Matje Willems, Jan Fidellers, Peter Gipman, Joop Klabbers, Hans Beuming, Marinus Gröning, Ab Linders. Het waren er dertig in het begin.

Mookse verkennersgroep uit de beginjaren.

Installatie van de eerste kabouterleidsters bij Don Bosco, eind jaren zeventig.

Later kwamen uit de verkenners leiders naar voren die het nu nog zijn: Ger Mulders en Piet Martens. Zij zijn enkele van die vaste pijlers waar Don Bosco op mag steunen.

Zoals de jongste jongetjes worden opgevangen in een welpenhorde, zo heeft men ook voor de jongste meisjes vanaf zeven jaar een fantasiewereld gevonden: Bambilië is het land waar deze kabouters wonen en spelen. Als de kabouters 'groter zijn gegroeid' worden ze vanzelf gidsen. Voor de gidsen en verkenners die wat minder aan de leiband willen lopen bestaat weer een andere structuur: de Sherpa's en de Rowans bezitten een grotere mate van zelfstandigheid en hebben ook een eigen bestuur.

Don Bosco werd alsmaar groter en de blokhut te klein. Weer werd naar ruimer onderdak gezocht. Bij de Mooker Schans stond een blokhut van de Paters Passionisten, die in de beginjaren 1970 was afgebrand. Omdat er bij de paters geen belangstelling meer bestond voor herbouw, kreeg Don Bosco de verzekeringspenningen toespeeld voor de gewenste uitbreiding. Het werd uiteindelijk nieuwbouw op hetzelfde terrein. Van het vroegere Molukken-woonoord in de Plasmoen werd een barak overgenomen en overgebracht naar het Herrendal. Op het eerste gezicht leek 'D'n urste Kiek' aan de vraag om ruimte te beantwoorden. Niet veel later werden er enkele vertrekken om de basis heen gebouwd: een keuken, een stafkaam. Opnieuw werd een beroep gedaan op de vrije tijd van vrijwilligers: verkenners, hun ouders en bouwvakkers. Jan Derks stond weer vooraan met raad en daad: een stille kracht.

Intussen was in 1975 Piet Kersjes weer teruggekomen in het bestuur. Hij nam het penningmeesterschap op zich, met Adriaan Krol als voorzitter naast zich. Aan het gemeentebestuur werd subsidie gevraagd voor de nieuwe plannen met als resultaat 25 mille, en van het rijk nog eens eenzelfde hoeveelheid florijnen. Wat er van geworden is mag gezien worden. D'n urste Kiek heeft d'n urste prijs verdiend. Scouting-jongeren die hier gebivakkeerd hebben zijn bevoorrechte jongelieden. Zij zullen, als ze 'groter gegroeid' zijn, nog vaak terugverlangen naar het stekkie uit hun jeugdijaren, hun stekkie op het Herrendal, het plekje dicht bij de Mookerhei.

Er is veel vrije tijd gestopt in Scouting Don Bosco. Een sterke club is het geworden, gedragen door sterke mannen die de pijlers vormen voor Don Bosco. Daarom werden ook enkelen van hen speciaal gedecoreerd. In 1967 al kreeg Theo Hendriks de gouden Jacobsstaf van de katholieke verkenners uitgereikt wegens zijn bijzondere verdiensten. Anderen ontvingen het Zilveren Waarderingssteken van Scouting Nederland wegens hun bijzondere inzet: Alex de Ridder, Agnes van Teeffelen, Jan Derks, Ger Mulders en Piet Martens. Het zijn er slechts enkelen van de grote groep enthousiaste leiders, op welk niveau dan ook. Er moeten nu nieuwe toiletgroepen komen, aangepast aan de eisen van deze tijd waarbij ook het milieu een grote rol speelt. Zware investeringen zijn het gevolg. Don Bosco krijgt het wel weer voor elkaar.

Theo Hendriks wordt door The van Bergen de Gouden Jacobsstaf opgespeld.

Wie nu, in 1994, terugblijkt naar veertig jaar geleden, zal dit met enige weemoed doen. Waar is het kampvuurtje gebleven, waar de tent, waar het zelfgegraven toilet! Waar is het houtkacheltje waarmee in de beginjaren de blokhut op aangename temperatuur werd gebracht? Zelfs een lening van twee mille is een lachertje geworden bij veertig jaren terugblik. Wie over veertig jaar mag omzien naar nu, zal het misschien alleen maar zielig vinden.

*Heiske van Aalst
Jan van de Mond
Ad Smijers*

Verhalen van een ver verleden

Er was altijd leven in de brouwerij

Piepenbroek: een naam in muziek

Het zou een heel romantisch verhaal kunnen worden, ware het niet dat hun jeugd jaren zo bitter getekend werden door armoede. Het was een groot gezin daar bij Piepenbroek. Achttien kinderen is niet weinig, zeker niet voor huidige maatstaven. Ook zo'n zestig jaar geleden, toen het grote gezin model stond voor een ideale samenleving, werd aan een kindertal van boven de twaalf als waardering doorgaans een 'ruim voldoende' toegekend.

Kinderen uit een groot gezin hoor je zelden of nooit klagen over een teveel aan huisgenoten. Het lijkt of ze door de omstandigheden een bepaalde tolerantie hebben meegekregen en deze op hun omgeving weten over te brengen. Met nostalgische genoegens halen ze herinneringen op aan in andermans ogen vaak onbelangrijke ervaringen of belevenissen.

Bij de familie Piepenbroek ging ook niets vanzelf. Vader Dorus of Dos Piepenbroek trouwde in 1916 met Nel Janssen. Zoals wel vaker gebeurde in die tijd gingen ze inwonen bij 'ons moeder thuis'; op de Mansberg, een buurtschap tussen het Herwendaal en de Bredeweg in Groesbeek. Vader kwam daar ook vandaan.

Opa Wilhelm Piepenbroek is afkomstig van Botrop in Duitsland. Hij trouwde met Antje Hermesen uit Groesbeek, maar is al vroeg overleden.

De drie zonen Dorus, Frans en Hendrik groeiden op in de buurtschap Aschehorst tegen het Reichswald aan. Na de lagere school ging Vader Dorus in 1906 al werken bij boer Michels in Schneppenbaum, even over de grens, totdat hij in 1910 onder de wapenen moest. Van 1910 tot 1918 werd hij gemobiliseerd en kreeg zodoende alle tijd om zich op de muziek te storten. Hij speelde zelfs in een militair strijkorkestje.

Moeder's vader Bertus Janssen had als Heume naar een prachtige baan. Hij was koetsier en hij had het benijdenswaardige beroep van biersleper bij de brouwerij van Karel van de Broek, nu de brouwerij Raaf. Op latere leeftijd verhuisde hij naar het bejaardentehuis in Cuijk, waar hij als tuinman een dagtaak kreeg.

Moeder Nel had drie zussen die alle op jonge leeftijd gingen 'dienen' bij een mevrouw. Tante Cato huwde later Grad Ebbers van 'de Bruuk', tante Truus huwde Hendrik Nillissen van de Schrouwenberg, en tante Anna vond op de Bisselt haar eeuwige liefde in Wimke Meussen. Moeder's jonge jaren waren hard. Amper tien jaar oud verloor ze haar 29-jarige moeder en werd ze met de zorg voor haar vader en jongere zussen opgezadeld. Het noodlot sloeg toe, want ook haar tweede moeder stierf na enkele jaren.

Vader Dos Piepenbroek (derde van links) met zijn Groesbeekse collega-houthakkers in Frankrijk: met Hannus de Léwerik, Lappen Hannus en Poppen Jan. Vooraan zitten Lombok Thij, de Trekmuts en Frans 'van de Plakschei'.

De Bisseltse voetbalclub DVS in 1932, aangevuld met mannen van de Stekkenberg. Staand: Opa Willems voorz., H. van Leur 'de Mops', Dötje Kamps, Wim Liebers 'van Dot', Lin Eikholt 'de Witte van Nel', Wim Janssen 'de Golde', Grad Hopam secr., en zittend: Matje de Bruin, Bertus Willems, Jänje Hopman, Marden van Leur 'de Pies', keeper Wim Piepenbroek 'Wim van Dos' en Wim Willems.

Na de demobilisatie in 1918 verdiende Vader hier en daar als los arbeider de kost en hield er als extra bron van inkomsten enkele varkens en geiten op na. In de jaren 1922 en 1923 was hij met enkele andere Groesbekers werkzaam bij de Groesbeekse houthandelaar Peters en werd hij uitgezonden naar Frankrijk om daar rondhout te kappen voor het stutten van de kolenmijnen. De trekzaag was hierbij hét aangewezen werktuig, en het mag dan ook niet vreemd klinken dat Peters, de houtbaas, een bijnaam droeg die aan duidelijkheid niets te wensen overliet: de trekmuuts.

Nog meer Groesbeekers gingen 'onder pseudoniem' mee naar Frankrijk: Hannus de Léwerik, Lombokke Thij, Lappen Hannus en Poppen Jan, om er maar eens een paar te noemen. Frans herinnert zich nog dat Vader in 1923 uit Frankrijk terugkwam met een kussensloop vol persoonlijke spullen, zijn vioolkist en een nieuwe fietspomp.

In Groesbeek was geen of nauwelijks werk. Vader dacht in Cuijk bij de leerlooierij van Requoin een goede baan gevonden te hebben, maar het werk was zwaar en vies. In alle vroegte door weer en wind met een oude fiets het pontje over en dan aan de gang: de huiden werden in een zoutzuuroplossing in kuipen gedompeld en moesten er na enige tijd met de hand uitgehaald worden. Kapotte handen en vingers konden dus niet uitblijven. Voor de muzikale man betekende dit een geweldige handicap, omdat hij met gekloofde vingers de gevoelige snaar echt niet kon beroeren. De viool was zijn tweede liefde en Vader speelde elke avond.

Verhuizen naar de Bisselt

Na zijn zware dagtaak en een vermoeiende klim van de Mookse berg wipte Vader zo nu en dan even bij de oude Driek Meeussen van 't Zwaantje

binnen om een borreltje te kopen. Daar hoorde hij dat 'Jan de Wilde', Jan Kosman, wegens vergevorderde leeftijd naar het verzorgingsklooster zou gaan. De lemen hut waarin de vrijgezel een paar honderd meter verderop woonde, zou te koop zijn. Vader heeft de zaak gekocht, inclusief een stuk half ontgonnen heide. De verhuizing kon beginnen.

Frans weet zich nog haarfijn te herinneren hoe dit in zijn werk ging. Het was mei 1925. In Groesbeek werd een gesloten kermiswagen gecharterd met de forse eigenaar Hein Braam achter het stuur, met grote snor en flink borreltje op. Naast hem in de cabine mocht Moeder plaats nemen met Gerrit (1½) en Sjef (3 mnd.) op schoot. Frans had Toon van 2½ onder zijn hoede en Jan van vier naast hem zitten. Achter deze voorbank zaten tussen alle huisraad Vader met Wim van acht en Bertus van zes jaar en ook twee geiten. Zo hobbelde de familie over de Mooksebaan vol gaten naar de nieuwe bestemming en streek voorlopig neer in een oude schuur die bij de aankoop hoorde, totdat een betere behuizing klaar zou zijn.

Bart Roelofs was het nieuwe woonhuis aan het bouwen, samen met zijn zoons Bart, Gerrit en Henny. Het zou voor zeventienhonderd guldens prima in orde komen. Voor dat bedrag kreeg de familie de beschikking over een woonkeuken, die via een deur weer toegang gaf tot de huiskamer met houten vloer. Dit werd de 'goeie kamer', die alleen in speciale gevallen gebruikt werd: bij de geboorte van een kind of na de nachtmis, en dan werd ook het kleine driftige salamanderkacheltje gestookt. Vanuit deze ruimte was de kleine slaapkamer van de ouders bereikbaar. Het achterhuis bevatte de w.c., een varkenshok en een geitenstal en gaf toegang tot de bergzolder. Nadat Vader er nog een grote lap heidegrond had bijgekocht, was de tuin groot genoeg voor enkele fruitbomen, een bleekveld en een kippenhok.

De eerste twaalf "Piepkes" rond 1932: Wim, Bertus, Frans, Jan, Toon, Gerrit, Sjef, Herman, Nelly, Tonny, Vader met Frits en Moeder met Tilly.

Aan de voorkant waar de lemen hut en schuur van Jan Kosman gestaan hadden lag vroeger een lemen beugelbaan waar de mannen van de Bisselt op zondagmiddag kwamen beugelen. Vader heeft de hele vlakte omgespit en er een groentetuin van gemaakt. Voor een groot gezin werpt dit meer vruchten af dan een lemen baan.

In 1926 werd de leerlooierij in Cuijk gesloten: een ramp voor een vader van een groot gezin. Piepenbroek zocht en vond tijdelijk werk, bij de kapokfabriek of de zandafgraving. Zwaar werk voor laag loon, want iedereen stond te dringen. Het werd nog erger toen in de crisisjaren de werkverschaffing werd uitgevonden. Voor elf of twaalf gulden moest je zes dagen lang moerassen ontginnen in Ottersum, of sloten graven. In 1930 was het twaalfde kind geboren en er moesten dus veertien mensen gevoed worden. Kinderbijslag bestond nog niet, wel een 'armenbestuur', maar met de heer Sengers aan de leiding had men er weinig vertrouwen in.

Er was gewoon te weinig werk en dan werd het vaker een week werkverschaffing en twee weken steun, of anders gezegd: twee keer per dag naar het gemeentehuis 'stempelen'. Dan kreeg Vader negen gulden per week, genoeg voor de meest elementaire levensbehoeften. Gelukkig kon elke avond een bord pap gegeten worden voordat de kinderen naar bed gingen: stevige pap van eigen geitemelk, een basis voor een goede gezondheid. Ook de twee varkens droegen een belangrijk steentje bij in het voedingspatroon. Eén varken was stevast voor de eigen consumptie, het andere werd verkocht, zodat er weer wat geld vrij kwam voor renten en aflossing, kleding en schoeisel. Moeder kocht of kreeg gebruikte kleding en verstelde of naaide alles zelf.

De jaren na 1930 waren hard voor de eerste acht jongens van zes tot veertien jaar. Op klompen naar school hollen gaat nog wel, maar niet als

het verschillende zijn: soms een hoge en een lage, een grote en een kleine, of de kap er af. Dan maar met de klompen in de hand de grindweg afrennen, want elke dag begon om acht uur al de mis. Te laat komen was heel riskant. Het was zeker geen prettig gevoel als dan ook nog die lange zwarte kousen samen met het elastiek afzakten, en als je dan ook nog voor straf vooraan in de klas op de knieën moest zitten met een landschap van gestopte gaten in de kousen en kapot gelopen zolen en hakken, dan kon je wel door de grond gaan van schaamte.

Kleding en schoeisel werden zoveel mogelijk overgedragen naar de jongeren. Op zondag waren er drie missen, en hiervoor was een roulatiesysteem ontwikkeld. In drie groepen ging men ter kerke, zodat na thuiskomst de volgende groep in het zondags pak gestoken kon worden. Na school werden de jongens meestal aan het werk gezet. De een moest de krant rondbrengen, de ander ging bij een boer bieten schoonmaken, weer een ander ging aardappelen rapen of rogge binden.

Ook thuis was er altijd genoeg te doen. Het hele jaar door moest elke avond een emmer aardappelen geschild worden, en bij 't Zwaantje moest het water vandaan komen, met een harington op de kruiwagen. Geen gemakkelijk karwei, want de ton was zwaar en topzwaar tegelijk en de grindweg vol gaten. Het naar boven takelen van de eerste emmer van twintig liter ging nog wel, maar de vijfde was al niet leuk meer. Als het wasdag was werd het probleem nog groter. Voor de geiten en varkens werd aan de achterkant van het huis het regenwater opgevangen, en als er een pak sneeuw lag in de winter, dan was het dooiwater dichtbij. Op zaterdag ging iedereen achter elkaar in de teil met zeepsop, en na afloop werd hetzelfde water gebruikt om de vloer te schrobben en de klompen te schuren.

De zilveren bruiloft in 1941. Moeder is in verwachting van Toosje. Bovenaan zien we Wim, Bertus, Frans, Jan, Toon, Gerrit, Sjeff en Herman, gevolgd door Nelly, Tonny, Frits, Tilly, Theo, Marcel, Annie, Truus en Rinus.

Met de verlichting en energievoorziening was het nog beroerder gesteld, maar een petroleumlamp bracht wel sfeer. De woonkeuken was eigenlijk het enige verwarmde vertrek in huis.

De romantiek van een petroleumlamp in een huisje op de Bisselt. Toch was de vroegere boerenstulp op de Mansberg gezelliger, bruiner, warmer. Als een schilderijtje lag het daar in het glooiend landschap langs de eerste Colonjes, een buurtschap aan een lemen weg die de 'léégt' (laagte) genoemd wordt. Een oud geval met een halfstrooien dak: de onderste helft dakpannen en het hogere gedeelte een zogenoemde 'rieten muts'. De zijmuren waren zó laag dat je met gemak de onderste dakpannen kon aanraken. Vóór het huis stonden twee grote kersenbomen, aan de achterkant lag een groentetuin en aan de zijkant een weitje.

Van sprokkelen en plukken

Uit zuinigheid geboren is de drang tot het verzamelen van alles wat de natuur voor de mens achterlaat. Ook bij Piepenbroek was het hele gezin hierop ingesteld. Een groot deel van de slaapzolderruimte was tot de nok gevuld met denneappels en gekloofd aanmaakhout, dat na de bosbessentijd bij droog weer in de bossen vergaard werd. Met emmers en manden en zakken waren de jongens dan driftig bezig. De gevulde grote

zakken gingen op de 'pakkendrager' van de fiets en zo vlug mogelijk huiswaarts.

Aansluitend werden varens gestroopt. Het 'vane streupen' moest tussen duim en wijsvingers trekkend gebeuren. De zakken werden met het groene spul gevuld en de inhoud diende later, na voldoende gedroogd te zijn, als vulling voor de kussens.

De jongens sliepen op strozakken. Eens per jaar werden de plat gelegen stoffige strozakken op de bleek geledigd en met vers stro gevuld. Moeder was heel bedreven in het gelijkmatig verdelen van het stro, vooral in de hoeken. Dan werd de vultkant weer dicht genaaid. Samen met de varenkussens rook alles dan weer zo natuurlijk fris. Verder beddegoed was er niet. Paardedekens deden het net zo goed en als het echt te koud werd deed een overjas er over heen vaak wonderen. Koude voeten kwamen trouwens zelden voor. Iedereen had zijn eigen 'bedsteen', een steen die op het fornuis werd opgewarmd en later mee naar bed ging, gewikkeld in een krant of oude sok.

De jongens sliepen boven in zelfgemaakte bedden van vloerplanken. Ze lagen vlak onder de pannen van het schuine dakvlak en konden door de kieren naar buiten kijken. In de zomer was het er smoorheet, en in de wintertijd bitter koud. Dan joeg heel vaak de stuifsnieuw tussen de kieren van de pannen door naar binnen.

Het sprokkelhout werd voor een groot deel uit de bossen gehaald. Dat kon alleen maar op dinsdag onder toezicht van de boswachter. Elk gezin had een vergunning van Staatsbosbeheer. Zelfs uit Mook kwamen mensen met kruiwagens of karretjes hout sprokkelen: dooie takken, denneappels, 'dinneknöp', boombast en 'schaol'.

Ook voor het bosbessen plukken was vergunning nodig. Zo'n briefje kon je voor een kwartje bij de boswachter kopen. Zonder dit briefje liep je de kans de oogst van een dag plukken te moeten afgeven. Als dan zo'n boswachter je korfje bosbessen heel demonstratief tussen de struiken uitstrooide, dan voelde je je pas echt verdrietig en vernederd. Het kromstaan gedurende enkele uren had dan ook nog nodeloos rugklachten veroorzaakt.

Met de bosbessen in zicht braken zware tijden aan. Het hele gezin was er bij betrokken, drie weken lang van 's morgens vroeg tot aan het avondeten. Daarna nog een 'toereke' zoals Vader het zo mooi kon zeggen, lekker dicht bij huis tot dat het donker was. Doordat het gezin veel leden telde en dicht bij de bossen woonde lag hun productie tamelijk hoog in vergelijking met anderen. Het 'schoon' plukken, één voor een en zonder blad, kostte beduidend meer tijd dan de methode Piepenbroek. Deze stroopten de bessen tussen duim en vingers met uiteraard veel blad. Dan werd er 's avonds een paardedecken op de bleek gespreid en werden de emmers en mandjes vanuit een bepaalde hoogte langzaam leeg geschud, waarbij de wind dan het blad moest wegblazen. Was er geen wind, dan kwam er toch wind door met een oude jas flink rond te draaien. Een goede vinding, maar wel erg vermoeiend. Ondertussen zaten er enkelen op de knieën boven de neergedaalde bessen de blaadjes en dennenaalden er uit te 'lezen'.

Vader Piepenbroek fungeerde ook als tussenstation, als ontvanger. Plukkers uit Mook en Groesbeek kwamen bij hem de bessen afleveren. Na

deze gewogen te hebben werd er afgerekend, en de volgende morgen kwam de opkoper de bessen afhalen, die al keurig in zijn traditionele mandjes waren omgeschud. Vader had het er maar druk mee, met het wegen, het overschudden, het uitbetalen. Die opkopers konden vervelende kerels zijn: altijd mopperen over de bessen, te veel blad, te rijp of te groen of te nat.

Er is ook een periode geweest dat er geen opkoper meer kwam en de bessen naar Groesbeek gebracht moesten worden, met een volgeladen handkar over de grindweg vol kuilen naar onder anderen Grad van Kesteren, een forse kerel met een grote rooie snor. Iedereen was bang voor hem. Hij kon enorm vloeken als hij zag dat door het gehobbel over die weg het bessensap onder de handkar uitliep. Het door Vader opgetelde gewicht lag dan ook altijd hoger dan wat Grad er van maakte. Het was dus niet altijd winst voor Vader.

Voorals Moeder had het in die tijd moeilijk. Het was bijna niet te geloven hoe ze het allemaal klaar kreeg. Bijna altijd was ze in verwachting en er liepen altijd vier kinderen om haar heen van nog geen vier jaar, die de nodige aandacht vroegen. Het huishouden liep ondertussen gewoon door. In de bosbessentijd waren alle jongens de hele dag in het bos, en dan ging een van hen tegen twaalf uur even naar huis om een pak brood te halen. Moeder had dan al weer stapels brood klaar staan, met eieren en pannekoeken.

De jongens hadden een vaste plaats waar de maaltijd genuttigd werd, de 'tüllekenboom', een grote eigen struikboom met laaghangende takken. Daar klommen ze dan in om Moeder's verwennerij op te eten. Natuurlijk smaakt zo'n maaltijd in het bos veel beter dan thuis, zeker als je daar 'op enig niveau' kunt consumeren. Maar ondanks de goede zorgen waren de jongens na die drie weken toch wel wat vermagerd, en zeker de rugpijn voelden ze nog weken daarna.

Het huisorkest van Dorus en zijn zonen, zomer 1941: toen al house-music. Theo Diepenbroek zou ze later wel inhalen.

Vader en Moeder Piepenbroek staan al weer klaar voor een huwelijk van een der kinderen.

Moeder had de tijd en het geld intussen nuttig besteed en nieuwe kleren gemaakt of gekocht voor de jongens. Nieuwe klompen of kousen konden ook weer betaald worden, of tweedehands schoenen. Als ze dan na drie weken besenverlof weer in Mook op school terug kwamen werden ze toch wel door de anderen jaloers bekeken. Het laatste werk in het najaar was het met de sikkel snijden van droge hei. Die werd in de schuur opgeslagen als wintervoer voor de geiten. Die vijf geiten moesten elk jaar een keer naar de bok, bij Gradje Bons op de hoek van de Knollenberg in Mook.

Na het avondeten werden de geiten losgelaten, de natuur in. Als de deur van de stal open ging, dan stormden ze de weg over om zo vlug mogelijk bij hun groenvoer te zijn: de bessenstruikjes, de hei en ander laaggroeiend spul. De jongens moesten bij toerbeurt 'héuien' (hoeden) en hadden dus een 'parttime herdersbestaan'. Ze konden er heerlijk rustig bij blijven zitten, onderuit gezakt tegen een boom en bijna altijd met een mondharmonica of een blikken kermisfluit. Frans nam later zelfs wel eens de gitaar mee, of de mandoline, want het kon lang duren voor het donker was. Je hoefde niet te vroeg thuis te komen met je kudde, want Vader stuurde je onverrichterzake terug als de geitebuiken niet bol genoeg stonden. Het bos verschaftte nog meer producten om de winter door te komen. Het droge witte bosgras, een soort helmgras uit de duinen, was een ideale vloerbedekking voor de geitenstal, en het 'strôisel hërke' bracht genoeg op voor een aangenaam winterverblijf.

Leveranciers achterom

Mens, dier en natuur stonden heel dicht bij elkaar. De bossen waren voor de bewoners van grote betekenis voor hun levensbehoeften. Was het misschien ook daardoor dat deze mensen een meer open karakter toonden voor de medemens, dat hun deuren altijd open stonden voor iedereen? Ook bij Piepenbroek liepen immers mensen van allerlei pluimage zo maar binnen, en niet alleen de bakker, de slager of de kolenboer.

'Meneer' Gerritsen bij voorbeeld was zo iemand: een beschaafde ontwikkelde heer in een licht manchester pak van de oliemaatschappij, compleet met pet. Hij woonde in een groot herenhuis aan de voet van de Stekkenberg en kwam elke week te voet met een handkarretje vol petroleumkannen van Groesbeek naar de Bisselt. Ook voor hem stond de deur altijd open, ondanks het feit dat hij politiek gezien (SDAP) een tegenpool was van Vader's katholieke voorkeur. Er kwam nog meer politiek over de vloer: de marskramer met weer andere ideeën, helemaal te voet uit Nijmegen, en ook de jood op de fiets die konijnen- en geitenvellen kwam opkopen.

Een bijzondere verschijning in die tijd was de jood Gottlieb met zijn handel in textiel. Een kruiwagen vol, die door zijn knecht, een jongen van de Stekkenberg, werd voortbewogen, terwijl Gottlieb er kwiek naast liep, keurig in slipjas met bolhoed en wandelstok. Moeder kocht vaak elastiek van hem voor de onderbroeken die ze zelf maakte. Gottlieb 'mat' het elastiek op de lengte van zijn arm, en in een el elastiek zal ook wel eens de rek van het materiaal mee opgenomen zijn.

In dit gezelschap mag zeker de 'blékken vrouw' niet ontbreken. Zij kwam met haar man meestal in het voorjaar langs de deur. Ze handelden in allerhand zelfgemaakt spul: drinkmokken, waskommen, melkscheppers, drinktuitjes, potten en pannen, en ze droegen al dat spul op hun rug, met touw aan elkaar gebonden. Je hoorde ze van verre al aankomen, een prachtige verschijning. Andere vaste bezoekers waren Wentink met goedkoop spek, Frans Meijer de 'botterkêl' en 'scheresliepers'.

Van zigeuners heeft Vader wel eens een viool gekocht of met hen geruild. Dorus heeft vaker als muzikant de kermissen opgeluisterd. Zelfs heeft hij als violist enige tijd de gelederen versterkt van het huisorkest van de familie 'Den Haan' Weijers uit Groesbeek, waar Opa en Pa de klarinet speelden, en de zonen Jan, Hent, Louw en Tönje de trompet, de bugel, de bariton en het slagwerk voor hun rekening namen. Kermis- of straatmuziek, het waren altijd melodieuze klanken die hoe dan ook emoties losweekten.

Jarenlang heeft Dorus bovendien in Fanfare Erica de sopraansax en de bassax bespeeld, samen met zoon Bertus, die de trompet blies en later met zijn broers Toon en Theo (Diepenbroek) lange tijd op veel plaatsen optrad.

Hij heeft daarnaast ook bruiloften muzikaal begeleid, die meestal in huiselijke kring gevierd werden. Dat het muzikale vuur op zijn jongens overvonkte mag dan ook geen wonder heten. Frans begon op elf-jarige leeftijd al op de gitaar zodat hij al spoedig zijn vader kon assisteren. Zodoende was er altijd wel leven in de brouwerij van de familie, waar Moeder altijd klaar stond met een grote kan koffie of thee. De marskramers werden zelfs getraceerd op gebakken eieren met spek, want "ze hadden al zo ver moeten lopen".

De deur stond altijd open, voor iedereen, ongeacht zijn nationaliteit of politieke richting. Zegt een spreekwoord niet dat de gasten zijn zoals de waard zich opstelt? Dat gold ook voor de Nederlandse soldaten in de mobilisatietijd, de Duitsers tijdens de bezetting en de Amerikanen en Engelsen tijdens de bevrijding. De militairen werden als mens bekeken en niet als verlengstuk van een of ander politiek doel.

Het einde van de oorlog kwam in zicht en de bevrijdingsoperaties werden ingezet. Evenals andere bewoners van de Bisselt moest ook de familie Piepenbroek evacueren en hadden zij bij terugkeer alles verloren. Het zette een domper op de feestvreugde.

Maar toen de familie op 10 oktober 1944 van de Bisselt moest vertrekken naar het klooster in de Molenhoek, was Moeder wel zo verstandig geweest om alle foto's mee te nemen. Zelfs de ingelijste heeft ze van de muren in de kamer gehaald en in de kinderwagen gestopt. Zodoende zijn van de familie veel unieke herinneringen bewaard gebleven en op deze pagina's afgedrukt.

De eigen voetbalclub

Moeder Piepenbroek was een buitengewoon mens, in alle opzichten. Zij verrichtte eigenlijk wonderen, had geen materiële behoeften, kon van niets iets maken en stond voor iedereen klaar. Het bestieren van het grote gezin was haar specialiteit. De kinderen zijn bijna alle met de fles grootgebracht, met koemelk en zeker niet van de geit. Die vette melk kwam pas later goed van pas. De fles had in meerder opzichten voordelen omdat de groteren de taak van 'de fles geven' konden overnemen. Ook de kleinen in slaap wiegen en later de kleineren aankleden was een karweitje waarmee de ouderen zonder problemen belast konden worden. Dan kon Moeder haar kostbare tijd weer aan ander werk besteden. Op de Mansberg waren al zeven kinderen geboren. Herman kwam als achtste in Mook ter wereld. Hij is samen met Sjef van 1946 tot 1949 naar het toenmalige Nederlands Indië uitgezonden in verband met de politionele actie aldaar. Allen hebben ondanks de armoe een onbezorgde jeugd genoten, tevreden met hetgeen ze hadden. Met veel plezier zien ze terug naar die jaren op de Bisselt, waar één punt centraal stond voor ontmoetingen op een verloren zondagmiddag: de waterput. Daar ontstonden ook de eerste plannen voor een eigen voetbalclub 'De Biesseltse Boys'. In het Zevendal had de buurtschap Het Rammetje zich ook al bekommerd om de schaarse vrije tijd en een club met hetzelfde doel in het leven geroepen met de zeer toepasselijke naam 'Klein maar Dapper'. Het waren twee toch wel wat verschillende buurtschappen, ondanks het feit dat allen relatief gezien dicht bij elkaar woonden en ver van de bewoonde wereld die Mook genoemd werd. Die afstandelijkheid manifesteerde zich ook door de weg die de bewoners gingen om Mook te bereiken: die van de Bisselt

Het eigen elftal zou in 1949 de familie Hubers in Huissen wel even 'inmaken'. Het lukte! Hier poseren Vader en Moeder voor de wedstrijd met hun 'boys'.

Vóór de revanche wedstrijd in Groesbeek werden de familie-elftallen van Piepenbroek en Hubers naar het Achilles-terrein begeleid door het tamboercorps van de fanfare Wilhelmina en de boerenkapel de Bietenrooiers.

liepen over de Groesbeekseweg naar school, die van het Rammetje namen 'de drie bergen' als kortste route. In latere jaren veranderde deze afstandelijkheid snel doordat er vriendschappen gesloten werden tussen jongens en meisjes tijdens hun groei naar de volwasseneheid. De put van de Bisselt werd daarna als ontmoetingspunt voor de jeugd steeds belangrijker.

De voetbalclub van de Bisselt begon meer serieuze vormen aan te nemen en men begon zelfs de mannen op kwaliteit te selecteren, met als gevolg dat van elders 'echte voetballers' aan de inmiddels omgedoopte DVS werden toegevoegd. Jongens van de Stekkenberg hadden de voorkeur, ook al door hun affiniteit met die van de Bisselt. Vrij en ongebonden waren ze door hun beroep van 'bessembiender', het 'streupen' en hun 'bedelen' om spek en aardappelen. Er was sprake van nostalgische banden, maar de rek was er toch nog gauw uit. Enkele jaren later bleek de penningmeester geen penning meer in kas te hebben, er ontstond ruzie en de club hield op te bestaan. Bij Piepenbroek zat intussen het voetballen in het bloed van de hele familie. Er waren genoeg zonen voor een degelijk elftal met reserves, zodat niet lang na de oorlog een Piepenbroek-club naar Huissen toog om het daar op te nemen tegen een ander elftal: dat van de familie Hubers. Mook won met zeven tegen vier. De revanche vond plaats op het Achillesterrein te Groesbeek, waar Moeder Hubers de aftrap mocht verrichten onder het toezien van maar liefst tweeduizend belangstellenden! Er was een waar dorpsfeest van gemaakt, waarbij de elftallen voorafgegaan werden door het tamboercorps van de fanfare Wilhelmina en de boerenkapel de Bietenrooiers, beide uit Groesbeek. Het elftal van Hubers won deze wedstrijd met drie tegen twee. Door allerhande oorzaken kwam er geleidelijk aan minder animo voor de eigen voetbalclub. De

Het eerste doelpunt, na 15 minuten, kwam van Herman Piepenbroek. Huissen, niet overmeesterd, maakte een kwartier later gelijk. Kort na elkaar kwamen er toen twee Mookse treffers resp. van Antoon en Theo. Henk Hubers verkleinde de achterstand, maar de Mookse Herman voegde nog een punt bij de voorsprong. Het vijfde, Mookse doelpunt kwam kort na rust door Theo. Groter uithoudingsvermogen bij de Hubers-familie gaf Jan en Nico gelegenheid de achterstand in te lopen tot 5-4. De wat vermoeide gasten vonden dit toch te erg en trokken opnieuw ten aanval om het halve dozijn vol te maken. De roodbaadjes slaagden er niet in de kans te doen keren, terwijl Herman Piepenbroek met een zevende score voor de Mookse familie de zege veilig stelde.

Bisselt bundelde opnieuw alle krachten toen in de vijftiger jaren het Gilde Sint Antonius Abt werd opgericht. Pet Wijers nam het voortouw en bijna alle mannen van de buurtschap werden lid. Ook Dorus Piepenbroek en enkele van zijn zonen waren er heel nauw bij betrokken.

Brood op de plank

Het viel voor een jong gezin niet mee in de crisisjaren. Was er al werk, dan nog waren de verdiensten minimaal. Vreugde was er meestal in de familie als het oudste kind van school kwam en, elf of twaalf jaar, mee ging verdienen. Zo ging het ook bij de familie Piepenbroek. Wim ging in 1931 werken op de betonfabriek in Malden, in de volksmond cementtegelabriek genoemd. Geen machinaal, maar handwerk, te zwaar werk. Het had de naam van 'Als je niks anders kunt krijgen', maar Moeder was maar wat blij met de enkele guldens die binnen kwamen. Een jaar later ging Bertus dezelfde weg, maar niet lang daarna werden beide jongens ontslagen wegens gebrek

Vader Dorus stond er weer alleen voor. Met het door hem gepachte 'Pastoorsholt' had hij het druk genoeg, maar de opbrengst was gering. Gelukkig kwam er verandering in de situatie. Voorbij het viaduct werd een nieuwe fabriek gebouwd voor de vervaardiging van 'celglaspapier'. Vader kreeg nu werk wat hem zinde. De man leefde helemaal op, ook door zijn goede contacten met de baas van de fabriek. Deze meneer Oudshoorn was een goed mens en kwam vaak bij de Piepenbrocks over de vloer. Hij zorgde zelfs voor levensmiddelen en kleding, afgestaan door zijn familie, en niet lang daarna ging ook Wim mee naar de fabriek. De twee brachten elke week maar liefst 22 gulden mee naar huis en opeens leek het er op dat de periode van armoede definitief was afgesloten. Maar de fabriek werd afgesloten, definitief: failliet!

De industrie rukte op. Waar nu de Verzinkerij gevestigd is aan de Bovensteweg, werd de leegstaande vlasfabriek omgebouwd tot een duigenzagerij. Deze 'tönnekesfabriek' fabriceerde botervaatjes voor Zwanenberg en Jurgens uit Oss. Wim en Frans kregen daar werk en het leed was weer geleden. Vanuit het moederbedrijf De Reuver uit Oss kwamen enkele medewerkers om de nieuwkomers in Mook op te leiden: ook hier was vakmanschap meesterschap.

Voor de transportbedrijven braken betere tijden aan, want de boomstammen die voor de productie nodig waren, moesten aan de loswal in Mook opgehaald en naar de fabriek gebracht worden. Vooral Grad de Best glunderde met zijn glimmende vrachtauto! Bertus had zich intussen op een andere bron van inkomsten gestort. Hij begon een vishandel, waarin ook zelf ingemaakte zure haring was opgenomen naar een recept van Moeder Nel, een zeer gewilde lekkernij. Ook de broers werden zo nu en dan bij de handel ingeschakeld en dan zag je ze met een kistje bokking of haring de boer op gaan. Later werden aan de handel producten toegevoegd die qua smaak niet geheel harmonieerden met de vis: kaas, peperkoek en sinaasappels.

Toen eind 1935 de orders bij de tönnekesfabriek minder werden en ook Bertus geen heil meer zag in zijn handel, vonden hij en Frans werk bij de schoenfabriek Wellen in Nijmegen. Kort nadat broer Gerrit zich bij hen gevoegd had moest Bertus onder de wapenen, bij het regiment wielrijders in Den Bosch. Hij maakte al heel vlug deel uit van het befaamde orkest op de fiets. Frans zou per 1 juni 1940 ook bij de wielrijders worden ingedeeld, maar hij bleek na 10 mei niet meer nodig te zijn!

Gedurende de oorlogsjaren zijn er vanuit deze schoenfabriek een aantal mannen verplicht over-

geplaatst naar twee schoenfabrieken in Kleef, ook Gerrit en Herman. Wim, Bertus, Toon en Sjef werkten op andere plaatsen in Duitsland. Lang na afloop van de oorlog keerden zij weer naar hun huis op de Bisselt terug, maar alles wat aan vroeger herinnerde was verloren. Zelfs de muziekinstrumenten die verstoopt waren in de kelderruimte waren gestolen: twee accordeons, een trompet, een sax, een trombone, een klarinet, drie blokfluiten, enkele mondharmonica's, een banjo, drie mandolines en een bugel. Ook de drie violen van Vader en de gitaar, de oude luit, de citer en de viool van Frans zijn nooit meer terecht gekomen. Werkelijk een domper op de terugkeer.

Dorus en Nel naar Amerika

Met een positieve instelling heeft men toch weer de schouders eronder gezet. De wederopbouw begon. Het was een prachtige tijd van saamhorigheid. Er was gebrek aan alles, men hielp elkaar en bouwde aan de toekomst en de eigen woonstede.

Enkele kinderen hebben Nederland na de oorlog definitief de rug toegekeerd. Gerrit vertrok in 1952 naar Nieuw Zeeland en werd in 1953 opgevolgd door zijn broer Herman. Nelly emigreerde in 1953 met man en kind naar Amerika en zus Annie volgde in 1958 met haar man. Zus Tilly en haar man Gerrit Meeussen zijn in 1960 naar Canada vertrokken en binnenkort veertig jaar getrouwd. Veel broers en zussen willen dat ginds gaan vieren.

Vader Dorus en Moeder Nel hebben dertig jaar geleden de reis van hun leven gemaakt. In 1965 bezochten ze in vijf maanden tijds hun kinderen in Canada en Amerika. Het was aan de vooravond van hun vijftig-jarig huwelijk en hun eerste grote vakantie. Heel Mook leefde met hen mee en volgde de reis per vliegtuig naar Ontario en vandaar per auto naar Colorado en Arizona.

De wereldreis van Dorus en Nel is min of meer de afsluiting geweest van hun samenzijn, want in april 1966 is Vader op 74-jarige leeftijd overleden. Moeder was 82 toen zij in 1976 overleed. Beiden lieten een leven achter zich van vallen en opstaan, van hard werken en zuinig leven, vaak op de rand van het onmogelijke. Ze konden echter terugzien op een rijk bezit van achttien kinderen die allen een goed bestaan hebben weten op te bouwen. Nu in 1994 zijn er in totaal 47 kleinkinderen en 37 achterkleinkinderen. Zij zullen nooit de rijkdom ervaren van een waterput op de Bisselt of van slapen onder een pannendak met kieren, waarbij de stuifsnieuw ervoor zorgt dat je 's morgens mag ontwaken onder een witte deken. Maar hun muziek is van alle tijden.

Grenssteentjes

In memoriam Mevrouw van Beuningen

In alle rust is op 10 mei 1994 Mevrouw van Beuningen-Willems van ons heengegaan. Meer dan 102 jaar geleden werd zij als Marietje Willems in Middelaar geboren. Uit haar huwelijk met Th. van Beuningen uit Mook werden acht kinderen geboren. Ze werd een lieve oma voor veertien kleinkinderen en tien achterkleinkinderen. Pas tien jaar geleden heeft ze Mook verlaten. Sindsdien werd ze verzorgd in Malderburch. Het was haar gegeven om bewust en helder van geest afscheid te nemen van haar kinderen. Een tevreden mens ging heen. De uitvaartdienst werd gehouden op zaterdag 14 mei in de parochiekerk van Mook, waarna de begrafenisplechtigheid plaatsvond op de begraafplaats aan de Groesbeekseweg. Moge zij rusten in vrede.

Beestachtigheden in Mook

In onze vorige editie hebben wij twee 'limericks' afgedrukt dié betrekking hadden op Mook en ons toegezonden waren door een vroegere dorpsgenote mevrouw Raymakers. Oplettende lezers zullen gemerkt hebben dat hier geen limericks getoond werden, maar enkele verzen.

Van dezelfde mevrouw ontvingen we nog twee mooie bijdragen. 'Op de hengst' is genomen uit 'Beestachtigheden' van Trijntje Fop (1956). Het tweede vers gaat over 'een roomse reu' en werd kort na het mandement, op pinksterzondag 30 mei 1954, door Kees Stip voorgelezen in een radio-programma van de AVRO. Hij heeft daarmee nog een hoop last gekregen. Zie daartoe ook 'Luizen in de pels' van Martin van Amerongen, Amsterdam 1984.

Herdenkingsboek vijftig jaar bevrijd

Voor het geplande herdenkingsboek 'In Swaeren Noodt' is de belangstelling overweldigend. Maar liefst 535 mensen hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om het boek tegen 35 gulden bij voorintekening te reserveren. Voor de auteurs in elk geval een geweldige stimulans.

Het eerste exemplaar zal op zaterdag 10 september om twee uur officieel worden uitgereikt in De Poort van Limburg te Mook.

De ontvanger zal een persoon zijn, die in het kader van de oorlog en de bevrijding veel betekend heeft voor onze gemeenschap.

Aansluitend zullen de 535 intekenaars de gelegenheid krijgen om het door hen bestelde exemplaar af te halen tegen contante betaling. Tot uiterlijk zes uur zijn we nog aanwezig om u van dienst te zijn. Intekenaars van buiten de gemeente die hun boekwerk dan nog niet hebben afgehaald, krijgen het daarna toegezonden tegen een meerprijs van f 7,50 wegens verzendkosten. Wij stellen het uiteraard op prijs als zoveel mogelijk mensen om twee uur bij de uitreiking van het eerste exemplaar aanwezig zullen zijn.

We hebben voor de datum van 10 september gekozen om twee redenen. Het is die dag Open Monumentendag, en wij zien het boekwerk als een 'mobiel monument', een blijvend aandenken aan de vele burgers en militairen die voor onze vrijheid vielen. Op de tweede plaats willen we er zeker van zijn dat zoveel mogelijk mensen al vóór 17 september, de gedenkwaardige dag van de parachutistenlandingen, in het bezit zijn van dit boek met verhalen en geschiedschrijving van zes auteurs. Het is een mobiel monument van memorie geworden met een wereldwijd verspreidingsgebied.

1993, wat een jaar was dat!

In ons vorige nummer hebben wij een impressie over het hoge water opgenomen, geschreven door de heer Hans Mooijman. Er zijn enkele Vrienden van de Grenssteen die zich gestoord hebben aan bepaalde passages in dat artikel. Wij doen er alles aan om te voorkomen dat door onze publicaties onrust zou kunnen ontstaan binnen onze kleine gemeenschap. Een enkele keer kan een niet of minder gewenste passage aan onze aandacht ontsnappen. Het streven van onze redactie is en blijft onze grote kring van Vrienden van dienst te kunnen zijn.

Op een reu

Daar was een roomse reu in Mook,
die laatst een rode teef berook.
Toen gaf zijn baas, meneer de bisschop
het dier een welgerichte misschop
en riep: "Scharminkel dat je bent,
vooruit, ga in je mandement!"

Op een hengst

Een hengst uit Mook liep in de mei
met een collega door de wei.
"Die Vlaamse merrie daar" sprak deze,
"moet lang niet onbemiddeld wezen!"
"En naar ik zie" zei die uit Mook,
"Niet onbepaaldemiddeld ook!"

IN DIT NUMMER:

De Plasmolense Schilder Leo Niehorster	1
Het Kruisherenklooster te St Agatha	5
De Mooker vertelt: de vuilkuil	8
Veertig jaar Don Bosco	10
Piepenbroek: een naam in muziek	14
In memoriam Mevrouw van Beuningen	24
Beestachtigheden	24
Herdenkingsboek vijftig jaar bevrijd	24

Overname van artikelen of afbeeldingen is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Het bestuur van de Stichting Heemkundekring de Grenssteen bestaat uit de volgende personen:
mevrouw H. van Aalst, secr. penn... 08896-1901
de heer P. van Beuningen 080-584927
mevrouw M. Janssen Reinen 080-584998
de heer J. van de Mond 08896-1649
de heer A. Pinckers 08896-1381
mevrouw I. Pinckers 08896-1381
de heer A. Smijers, voorzitter 08896-2101
mevrouw A. Wolters 08896-2722

VRIENDEN ZIJN NODIG

De mensen van De Grenssteen kunnen niet alles alleen: veel hulp is nodig van plaatsgenoten en van anderen die banden hebben met de gemeente Mook en Middelaar. Wie actief wil meewerken of materiaal beschikbaar heeft kan contact opnemen met onderstaand adres.

Men kan ook Vriend van de Grenssteen worden door een minimale bijdrage van 25 gulden te betalen op bankrekening 12.20.04.817 van de Rabobank in Mook. Ons postbanknummer is 144 46 50.

Voor dat bedrag ontvangt men elk kwartaal het tijdschrift Rond de Grenssteen en uitnodigingen voor door De Grenssteen te organiseren lezingen of exposities.

Voor verdere inlichtingen, suggesties en redactionele bijdragen kan men terecht bij het secretariaat:
mevrouw H.C. van Aalst-Venema, telefoon 08896-1901,
Graaf Gerardstraat 10, Postbus 76, 6585 ZG Mook.

Losse nummers f 6,50.

ISSN 0929-9351

